

MULTISENSORYCZNA NAUKA JĘZYKA ANGIELSKIEGO W PRZEDSZKOLU

PROGRAM NAUCZANIA
JĘZYKA ANGIELSKIEGO
DLA DZIECI W WIEKU 3–6 LAT

Zgodny z Podstawą programową wychowania przedszkolnego
dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego
z dnia 14 lutego 2017 r.

Autor
Ewa Wodzicka-Dondzillo

Kierownik projektu
Iza Parlicka

Koordynator projektu
Małgorzata Różańska-Foks

Konsultacja merytoryczna
dr Agnieszka Szplit

Korekta
Krystyna Bajor

Skład i łamanie
Tomasz Ptak

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich.

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej wartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

Szanujmy cudzą własność i prawo.

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© 2017 Wydawnictwo JUKA-91

Wydawnictwo JUKA-91 Sp. z o.o.
ul. Jutrzenki 118
02-230 Warszawa
infolinia 800 650 300
www.mac.pl
www.juka.edu.pl

SPIS TREŚCI

I. ZAŁOŻENIA PROGRAMU	4
A. Kontekst społeczno-edukacyjny	4
B. Koncepcje pedagogiczne	4
1. Podmiotowość dziecka (<i>learner-centred teaching</i>)	4
2. Podejście całościowe (<i>holistic approach</i>)	5
3. Podejście multisensoryczne (<i>polysensory approach</i>)	6
4. Każdy uczy się inaczej – kilka rodzajów inteligencji (<i>MI – Multiple Intelligences</i>)	9
5. Nauka przez zabawę (<i>learning through play</i>)	12
6. Rozwój wrażliwości interkulturowej (<i>intercultural awareness</i>)	14
II. UCZESTNICY PROCESU EDUKACYJNEGO	15
A. Dzieci	15
B. Nauczyciele	24
C. Rodzice	25
D. Dyrektor przedszkola lub szkoły	26
III. OPTYMALNE WARUNKI PROCESU EDUKACYJNEGO	26
A. Sala dydaktyczna, wyposażenie sali	26
B. Materiały dla nauczyciela	27
C. Czas realizacji programu	28
IV. CELE NAUCZANIA	29
A. Cele ogólne	29
B. Cele szczegółowe	32
C. Cele językowe	36
V. TREŚCI NAUCZANIA	37
A. Zakres tematyczny	37
B. Sytuacje i funkcje komunikacyjne	37
C. Kategorie gramatyczne	38
VI. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW	38
A. Metody nauczania	38
B. Zwroty używane przez nauczyciela	39
C. Sposoby pracy	43
VII. OPIS OSIĄGNIĘĆ	43
VIII. KONTROLA OSIĄGNIĘĆ DZIECI	45
IX. PODSUMOWANIE	48
X. BIBLIOGRAFIA	49
XI. ZAŁĄCZNIKI	51
Załącznik 1: Przykładowy scenariusz zajęć języka obcego w przedszkolu: <i>I love Boo. Poziom A</i>	
Załącznik 2: Przykładowy scenariusz zajęć języka obcego w przedszkolu: <i>I love Boo. Poziom B</i>	

I. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

A. Kontekst społeczno-edukacyjny

Potrzeba posługiwania się uniwersalnym, międzynarodowym językiem towarzyszy człowiekowi od czasów najdawniejszych. W zależności od aktualnej sytuacji geopolitycznej rolę globalnego języka handlu, dyplomacji, religii, nauki i literatury przyjmowały greka, łacina, język francuski i – na początku XX wieku – język angielski.

W książce *English as a Global Language* David Crystal (2003, s. 67–71) zauważa, że w latach 2000–2003 liczba rodzimych użytkowników języka angielskiego mogła wynosić od 329 do 450 milionów. Liczba użytkowników nierodzimych – od 450 milionów do nawet 1,5 miliarda¹.

Z perspektywy tak globalnego upowszechnienia się języka angielskiego naturalne jest, że **języki obce zyskują coraz silniejszą pozycję wśród przedmiotów obowiązkowych w programie nauczania** w europejskiej edukacji (Eurydice, 2012, s. 10).

Co więcej, wiek, w którym dzieci rozpoczynają naukę języka angielskiego jako obcego, wciąż się obniża (Eurydice, 2012).

Sytuacja ta jest odzwierciedleniem zarówno widocznego już od lat zainteresowania edukacją językową wśród rodziców małych dzieci, jak i zaleceń Rady Europy oraz Komisji Europejskiej, które wskazują na zasadność rozpoczynania nauki języka obcego już w przedszkolu (European Commission, 2011).

W maju 2014 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadziło do podstawy programowej zapis, który uczynił Polskę jednym z trzech krajów europejskich, w których nauka języka obcego jest obowiązkowa już dla dzieci w wieku przedszkolnym. Zmiany w rozporządzeniu MEN z 17 czerwca 2016 roku określają jako jeden z obszarów wychowania przedszkolnego przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym. Wszystkie pięcio- i sześciolatki zostały objęte obowiązkiem nauki języka obcego od roku szkolnego 2016/17, a w roku 2017/18 dołączą do nich młodsze dzieci korzystające z wychowania przedszkolnego. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego podtrzymuje wprowadzone zmiany.

Co to oznacza dla nauczycieli?

Omawiane zmiany wprowadzone do podstawy programowej, a także globalne tendencje w nauczaniu języków obcych prowadzą do nowego spojrzenia na kształcenie specjalistów w zakresie nauczania dzieci języków obcych. Pomimo rosnącej popularności nauczanie języka obcego obejmujące małe i bardzo małe dzieci wciąż stanowi wyzwanie dla edukatorów. Przede wszystkim – metodyce nauczania w tej grupie wiekowej brak jeszcze tradycji. W dodatku nauczyciele podejmujący to wyzwanie stoją przed szerokim spektrum oczekiwań wobec ich cech, umiejętności oraz kompetencji.

B. Koncepcje pedagogiczne

1. Podmiotowość dziecka (learned-centred teaching)

Wiem, że nie mogę nauczyć kogokolwiek czegokolwiek, mogę jedynie przygotować odpowiednie warunki, w których uczeń może się uczyć (Rogers, 1995, s. 389).

W edukacji skoncentrowanej na dziecku (*learner-centred approach*) najważniejsze są następujące czynniki (Murdoch, Wilson, 2008):

- wszechstronny rozwój dziecka,
- wspieranie naturalnej kreatywności dziecka,
- wspieranie indywidualności i autonomii,
- współpraca między dzieckiem a nauczycielem skutkująca satysfakcjonującymi dla obojga stron sposobami pracy,

---

1. Wartości te mogą się wahać w zależności od kryteriów przyjętych za podstawę statystyki (np. od poziomu znajomości języka oraz od tego, czy zostaną wzięte pod uwagę osoby, które niedawno rozpoczęły naukę języka angielskiego jako obcego).

- bliska, życzliwa relacja między nauczycielem a dzieckiem.

W pracy z małymi dziećmi wiedza o stopniu ich rozwoju, zarówno poznawczego, emocjonalnego, jak i językowego, jest kluczem do skutecznego nauczania. Efektywne zajęcia są zatem dostosowane do rzeczywistych potrzeb i możliwości dzieci i prowadzone w taki sposób, by wykorzystywane na nich techniki nauczania korespondowały ze stale zmieniającą się dynamiką danej grupy dzieci.

Lynne Cameron w książce *Teaching Languages to Young Learners* (2005) przestrzega jednak przed koncentrowaniem się wyłącznie na atrakcyjnej zabawie. Istotne jest wyważenie podejścia umożliwiającego dzieciom czerpanie radości z kontaktu z językiem obcym przy jednoczesnym stałym wspieraniu ich rozwoju i ukazywaniu coraz to nowszych szczytów do zdobycia i obszarów wartych poznania.

Metody i techniki nauczania języka obcego zalecane w niniejszym programie będą zatem umożliwiać dziecku optymalny rozwój posiadanych przez nie kompetencji i wspomagać nabywanie nowych umiejętności. Wykorzystanie odpowiednio dostosowanych narzędzi w procesie dydaktycznym świadczy o wysokiej świadomości nauczyciela w zakresie rzeczywistych umiejętności, możliwości, potrzeb oraz cech osobowości małych uczniów.

Poniżej wymieniam dobre praktyki charakterystyczne dla modelu nauczania skoncentrowanego na dziecku. Zostały one opracowane w oparciu o doświadczenie, wiedzę praktyczną i studia nad literaturą przedmiotu (Richards, 2015; Richards, Rodgers, 2014; Richards, Schmidt, 2013):

- uznanie, że dzieci mają naturalną potrzebę poznawania świata i uczenia się,
- prowadzenie zajęć w atmosferze akceptacji i radości z wykonywanych zadań,
- wykorzystanie kontekstu nawiązującego do bliskich dziecku zjawisk, przedmiotów, jego najbliższego otoczenia, a także do świata bajek,
- zachęcanie dzieci do aktywnego uczestnictwa w zajęciach i pełnego emocjonalnego zaangażowania poprzez okazywanie takiego zaangażowania przez nauczyciela,
- praca dydaktyczna uwzględniająca różne style uczenia się,
- uwzględnianie koncepcji nauczania holistycznego i multisensorycznego,
- nauczanie poprzez zabawę,
- gotowość nauczyciela do udzielania pomocy dziecku w poznawaniu świata i poszukiwanie optymalnych dla niego form rozwoju,
- rozwijanie motywacji wewnętrznej dziecka – poczucia satysfakcji, radości płynącej ze współpracy, samodzielnego znajdowania rozwiązań, rozwijania nowych kompetencji, poznawania nowych obszarów wiedzy, zdobywania kolejnych doświadczeń i umiejętności.

2. Podejście całościowe (*holistic approach*)

W myśl tej koncepcji (Miller, 2000) percepcja rzeczywistości ma charakter całości, a nie niezależnych fragmentów. Dziecko poznaje otaczający je świat w sposób całościowy, wszystkimi zmysłami, i tak też pragnie go doświadczać – całą swoją istotą.

Holistyczne podejście do edukacji (Hare, 2010) wyraża się w wykorzystywaniu kreatywnych technik nauczania, aktywizujących wszystkie zmysły i sfery natury człowieka – poznawczą i intelektualną (*cognitive*), emocjonalną (*affective*), fizyczną (*physical*) oraz społeczną (*social*), a także kreatywną (*creative*) i estetyczną (*aesthetic*). W podejściu tym pochwała się wspieranie serdecznych, otwartych relacji: uczeń – uczeń oraz uczeń – nauczyciel. Ważnym elementem edukacji holistycznej jest także uwydatnienie roli uczenia się przez doświadczenie poza formalną przestrzenią sali dydaktycznej. Takie ujęcie edukacji ma na celu wyposażenie dziecka w umiejętność samouczenia się i samodzielnego poruszania się we współczesnym świecie.

W edukacji językowej podejście holistyczne manifestuje się w postrzeganiu języka jako niepodzielnej całości, bez podziału na poszczególne części (Szplit, 2012). Kładzie więc nacisk na uczenie się języka obcego w sposób przypominający nabywanie języka ojczystego, np. bez wprowadzania pojęć gramatycznych.

Podejście to zakłada również, że dzieci optymalnie wykorzystują własny potencjał, jeśli proces uczenia się

aktywizuje obie półkule mózgu. Zajęcia językowe powinny zatem angażować intelekt i pobudzać świadome rozumowanie dziecka, jak również wyzwać jego emocje i uczucia, angażując serce, ciało i zmysły. Z punktu widzenia neurolingwistyki uczenie się języka to w pełni zintegrowany, całościowy proces, który na poziomie fizycznym angażuje cały organizm człowieka. Co więcej, na poziomie nieświadomym uczeń zapamiętuje doświadczenia, towarzyszące mu uczucia, emocje, wrażenia, co ma niebagatelny wpływ na skuteczność i trwałość nabywania nowych informacji i umiejętności (Byram, Hu, 2013).

Z perspektywy osobistego doświadczenia autorki oraz praktycznej wiedzy o nauczaniu języka obcego (Richards, Rodgers, 2014) stwierdzić można, że wdrażanie założeń edukacji holistycznej na zajęciach językowych może przyjąć formy:

- wprowadzania aktywności stymulujących wszystkie zmysły dziecka,
- opierania się na całych tekstach, możliwie bliskich językowi, z jakim dzieci mogą się spotkać poza zajęciami,
- wprowadzania świata zewnętrznego na zajęcia w celu ukazania języka w jak najbardziej naturalnym kontekście (np. korzystanie z autentycznych materiałów audiowizualnych),
- wychodzenie poza formalną przestrzeń sali dydaktycznej (np. na wycieczki, spacer, do atrakcyjnych miejsc stymulujące dziecko do korzystania z języka obcego),
- „użytkowego” podejścia do roli języka, traktowania języka jako medium komunikacji,
- tworzenia warunków do zanurzenia się w języku (immersji językowej – *language immersion*),
- indywidualnego podejścia do dzieci,
- atmosfery nauczania opartej na wzajemnym zrozumieniu i trosce o szeroko pojmowany rozwój młodych uczniów.

Podejście całościowe w edukacji językowej małych dzieci jest szczególnie korzystne jako podbudowa niniejszego programu, ponieważ:

- wspiera kreatywność dzieci,
- koncentruje się na komunikacyjnej roli języka,
- skupia uwagę na formach przydatnych w życiu codziennym,
- poprzez nacisk na znaczenie, a nie na formę, jest zbliżone do procesu naturalnego przyswajania języka ojczystego,
- eksponuje rolę przyjaznego środowiska nauki, kreowania twórczej współpracy między nauczycielem i dzieckiem oraz między samymi dziećmi w procesie dydaktycznym,
- wykorzystuje psychologiczną wiedzę na temat mechanizmów uczenia się,
- pozwala na równomierny rozwój wszystkich sprawności językowych.

3. Podejście multisensoryczne (*polysensory approach*)

Multisensoryczne (wielozmysłowe, polisensoryczne lub wielokanałowe) uczenie się pozwala angażować więcej niż jeden kanał sensoryczny w celu przetworzenia informacji nabywanych podczas nauki.

Każdy człowiek już od urodzenia w sposób naturalny zdobywa wiedzę o świecie, badając go wszystkimi zmysłami. Małe dzieci wykazują szczególną potrzebę eksplorowania otoczenia nie tylko za pomocą wzroku i słuchu, ale przede wszystkim dotyku, a nawet węchu i smaku.

Aktywizacja wszystkich zmysłów znacznie podnosi efektywność nauczania (Iluk, 2006). Informacja uzyskana wielotorowo jest lepiej rozumiana i zapamiętywana. Dzieje się tak dzięki zwiększeniu liczby kanałów, którymi nowa informacja dociera do kory mózgowej. Proces dydaktyczny staje się bardziej zróżnicowany i atrakcyjny, dzięki czemu jego uczestnicy odczuwają pozytywne emocje związane z daną aktywnością, co z kolei pomaga im lepiej zapamiętać to doświadczenie oraz przyswoić nową wiedzę.

Specjaliści podkreślają, że właśnie bezpośrednie doświadczenie i zdobywanie informacji przez działanie przynoszą najlepsze efekty w nauczaniu (Baines, 2008). Dzięki stosowaniu zabaw i ćwiczeń aktywizujących

wszystkie zmysły podczas zajęć, nauczyciel przyczynia się również do rozwijania wszystkich typów inteligencji dzieci². To z kolei prowadzi do równomiernego stymulowania obu półkul mózgowych i skutkuje wysokim poziomem efektywności nauczania – dzieci lepiej pamiętają zdobytą wiedzę.

Nauczanie przebiegające wielozmysłowo rozwija umiejętności: samodzielnego uczenia się, pracy w zespole, przewyższania trudności, planowania i organizowania pracy własnej bądź grupowej (...) sprzyja lepszemu poznawaniu siebie, budowaniu więzi w grupie oraz jest przyjazne dla dzieci, które wykazują specyficzne trudności w uczeniu się (Kotarba-Kańczugowska, 2010, s. 8).

Fundamentem nauczania wielozmysłowego jest rozróżnienie trzech podstawowych kanałów sensorycznych, za pośrednictwem których dzieci odbierają bodźce oraz płynące do nich informacje (Kotarba-Kańczugowska, 2010):

- wzrokowego,
- słuchowego,
- kinestetycznego.

Ostatnia z wymienionych modalności bywa również rozdzielana na dwa podtypy (Szplit, 2016):

- czuciowy,
- ruchowy.

W niniejszym programie będę odnosić się do bardziej szczegółowego podziału, uwzględniającego cztery typy sensoryczne.

Niżej podaję charakterystykę poszczególnych typów modalnych oraz przykładowe aktywności, które można wykorzystać w nauczaniu dzieci języka obcego (opracowanie własne na podstawie osobistego doświadczenia i literatury, np. Kotarba-Kańczugowska, 2010; Krajewska, 2009; Szplit, 2016).

Wzrokowcy chętnie zdobywają wiedzę, patrząc i obserwując, lubią czytać, podkreślać ważne dla nich treści, tworzyć rysunki, plakaty, lepiej rozumieją przekazywane im informacje, jeśli mogą patrzeć na ich graficzne wizualizacje.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dla dzieci z modalnością wzrokową:

- korzystanie z atrakcyjnie ilustrowanych materiałów wizualnych (kart obrazkowych, plansz, plakatów, minikart, zdjęć, bajek, filmów),
- zabawy uwzględniające rysowanie, odwzorowywanie, np. uzupełnianie kart pracy, przerysowywanie przez kalkę, rysowanie ze słuchu, szarady,
- gry planszowe z bogatą grafiką dobrze ilustrującą pojęcia (można bazować na jednej planszy i wymieniać jedynie karty bądź kartoniki obrazkowe w celu utrwalania danego tematu),
- zabawy z dużą kostką z kieszonkami, do których można wkładać kartoniki obrazkowe i wyrazowe (np. dzieci rozkładają przed sobą kartoniki i wybierają właściwy obrazek po tym, jak wypadnie on na kostce w formie ilustracji lub wyrazu),
- tworzenie podsumowujących plakatów, np. Plakat Pogodowy, Plakat Dzień/Noc, umieszczanie obrazków ilustrujących słownictwo na plakacie i porządkowanie ich w konkretne kategorie.

Słuchowcy najlepiej uczą się, słuchając piosenek, rymowanek, rytmizowanek, historyjek, bajek, odgłosów. Chętnie uczestniczą w zabawach wymagających wchodzenia w dialog i wypowiedzania się. Podczas wykonywania zadań mogą mówić do siebie i głośno opisywać wykonywane przez siebie czynności.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dla dzieci z modalnością słuchową:

- praca w parach i grupach, podczas której można śpiewać lub rozmawiać,
- słuchanie i wykonywanie piosenek, rymowanek, rytmizowanek, historyjek – również z podziałem na role,
- słuchanie nagrań z odgłosami i nazywanie źródła ich pochodzenia,
- „wylapywanie” poszczególnych słów i wyrażen z nagrań i wskazywanie właściwych obrazków lub wykonywanie odpowiednich ruchów,

- ilustrowanie treści słyszanych utworów całym ciałem lub za pomocą rekwizytów (pacynek, maskotek, kukielek, obrazków, realiów).

Kinestetycy potrzebują ruchu, aby jak najlepiej utrwalić zdobywaną wiedzę, wykazują się emocjonalnością i żywiołowością.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dla dzieci z modalnością ruchową:

- zabawy oparte na założeniach metody TPR – reagowania całym ciałem (TPR – **Total Physical Response**),
- ilustrowanie treści nagrań ruchem (taniec, pantomima),
- przypisywanie słowom i wyrażeniom ruchów lub gestów ilustrujących ich znaczenie,
- wyścigi do obrazków ilustrujących słowa i wyrażenia wypowiedziane przez nauczyciela,
- zabawy z dużą kostką z kieszonkami, do których można wkładać kartoniki obrazkowe (obrazowanie ruchem nazwy obrazka, który wypadł, wykonywanie określonych zadań ruchowych po wyrzuceniu danego obrazka (**Line up!** – sześcioro dzieci otrzymuje obrazki, których identyczne pary znajdują się w kieszonkach kostki; pozostałe dzieci kolejno rzucają kostką, a dzieci z obrazkami muszą ustawić się we właściwej kolejności),
- wykonywanie różnych czynności określoną częścią ciała (np. poruszanie tylko wymienioną przez nauczyciela częścią ciała, podnoszenie przedmiotów kolejnymi częściami ciała, rysowanie określonymi częściami ciała),
- zabawy z elementami dramy, pantomimy oraz zabawy tematyczne, konstrukcyjne i manipulacyjne.

Czuciowcy (dotykowcy) uczą się najefektywniej, kiedy mogą dotykać przedmiotów w trakcie wykonywania czynności, lepiej koncentrują się na zadaniu, mogą manipulować przedmiotami, trzymać je lub rysować, myśląc o wykonaniu zadania.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dla dzieci z modalnością dotykową:

- zabawy konstrukcyjne i manipulacyjne (np. tworzenie robotów, domków lub tortów z pudełek tekturowych, budowanie z klocków, tworzenie pacynek z torebek papierowych i kubeczków, tworzenie książeczek typu **Flipbook**),
- zabawy z dużą kostką z kieszonkami, do których dzieci mogą same wkładać nazywane przez nauczyciela kartoniki obrazkowe, a następnie je wyjmować lub układać we właściwej kolejności,
- gry planszowe wymagające manipulowania różnymi elementami,
- gra w butelkę **Spin and Win!**,
- zabawy z wyprawką (np. tworzenie własnych kukielek, masek, kostki do gry, spinnerów),
- chodzenie bosymi stopami po właściwych obrazkach lub przedmiotach nazywanych przez nauczyciela,
- **Tick-tock... Stop!** – manipulowanie wskazówką na dużej tarczy w celu przesunięcia jej tak, aby wskazywała właściwy obrazek (lub słowo),
- umieszczanie przedmiotów w odpowiednich miejscach nazwanych przez nauczyciela,
- próby odgadywania, co się znajduje w worku, pudełku, za zasłoną lub pod tkaniną tylko za pomocą dotyku,
- zabawa z masą solną lub piaskiem kinetycznym przygotowanymi przez nauczyciela wraz z dziećmi (np. rysowanie w piasku lub masie palcami lub patyczkami, tworzenie kształtów samodzielnie lub za pomocą foremek, odciskanie faktur w celu stworzenia kompozycji).

Poza aktywizowaniem trzech głównych kanałów sensorycznych (wzrokowy, słuchowy i ruchowy) warto również umożliwić dzieciom uczenie się poprzez zabawy uwzględniające wykorzystanie zmysłów węchu i smaku. Do takich zabaw zaliczyć można:

- zabawę w rozpoznawanie artykułów spożywczych po smaku lub zapachu,
- odgadywanie po zapachu nazw przedmiotów, które dzieci miały okazję wcześniej poznać oglądając je i dotykając ich (kwiaty w różnych kolorach, plastikowe zabawki, szaliki),

- stosowanie wizualizacji przy jednoczesnym zachęcaniu dzieci do wyobrażania sobie, jak coś może pachnieć lub smakować (np.: *Look, a meadow! Oh dear! It's windy! Shh... Listen to the wind. Feel the wind! Look, a flower! Smell the flower! Does it smell nice? What colour is it? Oh, a strawberry! Let's have some strawberries. Are they sweet? Yummy!*).

Warto pamiętać, że żaden człowiek nie reprezentuje tylko i wyłącznie jednego stylu modalnego (Szplit, 2016) – zazwyczaj korzystamy z wszystkich stylów uczenia się, a jeden lub więcej z nich stanowią charakterystyczny i fundamentalny dla nas sposób odbierania bodźców. Tym bardziej godne polecenia jest planowanie zajęć dydaktycznych z dziećmi w sposób wspierający aktywizowanie każdego ze zmysłów.

Taki sposób planowania zajęć jest szczególnie zalecany w pracy z dziećmi, ponieważ umożliwia wdrożenie spiralnego układu treści nauczania przy jednoczesnym zróżnicowaniu sposobu ich utrwalania. W praktyce oznacza to wiele okazji do przeprowadzania powtórek materiału z wykorzystaniem najprzeróżniejszych zabaw i aktywności (Kotarba-Kańczugowska, 2010), czyli uniknięcie znużenia u dzieci w wieku przedszkolnym.

W niniejszym programie zaleca się zatem podnoszenie skuteczności nauczania dzięki wprowadzeniu założeń podejścia multisensorycznego, które:

- angażuje wszystkie dzieci bez względu na liczebność grupy,
- pomaga zorganizować ciekawe i efektywne zajęcia dla dzieci w tej grupie wiekowej,
- umożliwia skuteczniejsze utrwalenie materiału dzięki aktywizacji wszystkich stylów sensorycznych i całego mózgu dziecka,
- pomaga dzieciom rozwijać umiejętność samodzielnego uczenia się dzięki weryfikowaniu, które aktywności są dla nich najefektywniejsze.

Przetwarzając nowe informacje wszystkimi zmysłami, dzieci zdobywają wiedzę i umiejętności w sposób dla nich naturalny: przez odkrywanie, badanie i doświadczanie świata.

Przykładowe plany zajęć języka angielskiego uwzględniające założenia nauczania multisensorycznego znajdują się w załącznikach do niniejszego programu.

4. Każdy uczy się inaczej – kilka rodzajów inteligencji (MI – Multiple Intelligences)

Teoria inteligencji wielorakich Howarda Gardnera definiuje osiem typów inteligencji (Gardner, 2002) :

- językową (werbalną, słowną),
- matematyczno-logiczną,
- wizualno-przestrzenną (obrazkową),
- kinestetyczną (ruchową),
- muzyczno-rytmiczną (słuchową),
- interpersonalną (międzyludzką),
- intrapersonalną (wewnętrzną),
- przyrodniczą (naturalistyczną).

Nauczyciele języków obcych nie są przygotowani do rozpoznawania profilu inteligencji każdego dziecka. Już jednak sama znajomość różnych typów inteligencji i organizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego z ich uwzględnieniem w znaczny sposób podnosi skuteczność nauczania.

Podczas planowania aktywności językowych warto wziąć pod uwagę fakt, że w grupie dzieci znajdują się osoby o rozmaitych sposobach pracy, ze względu na różne typy inteligencji. Podejście takie pozwoli odpowiedzieć na potrzeby każdego z małych uczniów, nawet w grupie o dużej liczebności.

Poniżej podaję charakterystykę każdego typu inteligencji (talentu) wraz z zalecanymi aktywnościami językowymi opracowanymi w oparciu o doświadczenie w pracy z dziećmi i wiedzę praktyczną.

Inteligencja werbalna przejawia się dużymi zdolnościami komunikacyjnymi, łatwością w uczeniu się języków. Dzieci o tym typie inteligencji lubią zabawy słowne, zapamiętują szybko duży zakres słownictwa, a ich wypowiedzi cechują poprawna składnia oraz bogate słownictwo.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dzieci o tym typie inteligencji:

- powtarzanie wierszyków, rymowanek i piosenek,
- zabawa w uzupełnianie brakujących w wypowiedzi lub nagraniu słów i zwrotów,
- wprowadzanie rytuałów – stałych punktów zajęć, podczas których dzieci mogą powtarzać zawsze te same zwroty i wykonywać tę samą czynność,
- zabawa w przyporządkowywanie symboli graficznych, obrazków, ruchów lub gestów do słów i zwrotów,
- próby dobierania par rymujących się wyrazów,
- rebusy obrazkowe,
- recytowanie tekstów z różną modulacją głosu,
- odgrywanie treści historyjek z podziałem na role.

Inteligencja matematyczno-logiczna oznacza łatwość korzystania z myślenia logicznego, abstrakcyjnego, dostrzeganie zależności i schematów – myślowych, wzrokowych, liczbowych, kolorystycznych. Dzieci, u których przewagę ma ten typ inteligencji, lubią rebusy, puzzle, łamigłówki.

Przykładowe aktywności językowe:

- gra w domino,
- gry wymagające liczenia,
- układanie wzorów lub powtarzających się sekwencji (np. obrazkowych, wyrazowych),
- zabawy wymagające dedukcji (np. układanie obrazków tak, aby powstała historyjka),
- projektowanie obrazków z figur geometrycznych,
- szukanie różnic i podobieństw,
- mieszanie barw podstawowych, różnych substancji,
- zabawy w mierzenie różnych przedmiotów, np. własnymi stopami lub rękami,
- zadania na kartach pracy z zaszyfrowanymi informacjami (kodowanie).

Inteligencja wizualno-przestrzenna cechuje dzieci wrażliwe na bodźce wzrokowe (przedmioty, kształty, kolory, wzory). Lubią one rysować, malować, rzeźbić, tworzyć ciekawe prace przy użyciu różnorodnych materiałów, układać puzzle, czytać mapy, podejmują aktywności wymagające wizualizacji (pracy wyobraźni). Mają duży poziom wrażliwości estetycznej.

Przykładowe aktywności językowe:

- wykonywanie prac przestrzennych i ich omawianie,
- poznawanie różnych technik plastycznych,
- układanie puzzli (np. pociętych kopii kart obrazkowych),
- układanie klocków, liczenie ich, nazywanie kolorów,

- lepienie z plasteliny – nazywanie dzieł, ich kolorów, rozmiarów,
- wychodzenie na wycieczki, podczas których wykorzystywane jest słownictwo związane z otoczeniem,
- wspólna aranżacja kącika językowego (wieszanie prac, ich omawianie),
- grupowanie elementów (kart obrazkowych, kartoników, przedmiotów),
- zabawy rozwijające spostrzegawczość, np. *Kto pierwszy zobaczy? (Spot it!), Zgadnij, co zniknęło? (What's missing?)*,
- kalambury rysunkowe,
- wyszukiwanie różnic i podobieństw.

Inteligencja kinestetyczna przejawia się w upodobaniu ruchu i działania. Dzieci o tym typie inteligencji lubią sport, taniec, ruch, są uzdolnieni manualnie. Dobrze komunikują się poprzez język ciała i gestów. Wyzwaniem dla nich jest siedzenie w jednym miejscu przez dłuższy czas, szybko ulegają znużeniu, jeśli nie są zaangażowani w to, co się dzieje dookoła. Mają dobrą koordynację ruchową, panują nad swoim ciałem, charakteryzuje ich preferowanie poznawania świata przez dotyk oraz manipulacja przedmiotami.

Przykładowe aktywności językowe:

- wykorzystanie ćwiczeń fizycznych i aktywności ruchowych w zadaniach opartych na metodzie reagowania całym ciałem (TPR – *Total Physical Response*),
- odgrywanie ruchem treści piosenek, rymowanek i wierszyków,
- układanie klocków,
- uczenie się słownictwa, tekstów piosenek i rymowanek podczas aktywności ruchowych (np. rytmicznego klaskania, chodzenia, tupania),
- przedstawianie znaczenia słów ruchem i gestem (szarady),
- odkrywanie i badanie przedmiotów za pomocą dotyku.

Inteligencja muzyczno-rytmiczna charakteryzuje się miłością do muzyki oraz wrażliwością na rytm, tonację, barwę, dźwięki środowiska. Dzieci o tym typie inteligencji uczą się lepiej przy muzyce w tle, potrafią powtórzyć melodię i rytm po jednokrotnym ich usłyszeniu, mają zdolności językowe, potrafią naśladować akcenty języków obcych, z łatwością rozpoznają różne instrumenty.

Przykładowe aktywności językowe:

- słuchanie i powtarzanie tekstów piosenek i utworów rytmicznych,
- rytmiczne recytowanie tekstów, sekwencji wyrazów,
- śpiewanie piosenek i powtarzanie innych tekstów z różną modulacją głosu (cicho, piskliwie, mruczaco),
- tworzenie melodii do tekstów,
- tworzenie instrumentów niekonwencjonalnych (np. grzechotek z butelek i grochu) i wykorzystywanie ich do podkreślenia rytmu podczas powtarzania sekwencji słów, rymowanek, piosenek.

Inteligencja interpersonalna sprawia, że najlepsze efekty w uczeniu się są osiągnięte przez wchodzenie w relacje z innymi. Dzieci z przewagą tego typu inteligencji lubią być częścią zespołu, łatwo nawiązują i cenią kontakty z innymi. Wykazują się empatią, zrozumieniem punktu widzenia innych ludzi. Często bywają pośrednikami i rozjemcami.

Przykładowe aktywności językowe:

- zabawy w grupie,
- zabawy wymagające współpracy, np. wspólne odnajdywanie ukrytych przedmiotów, dyktando rysunkowe, tworzenie wspólnego obrazu,
- powierzenie odpowiedzialnej funkcji,

- odgrywanie scenek, treści historyjek,
- wcielanie się w różne postaci – zabawy z elementami dramy i pantomimy,
- nazywanie uczuć i emocji (na obrazkach, w zabawie w szarady).

Inteligencja intrapersonalna przejawia się w ukierunkowaniu na wewnętrzne emocje, przeżycia duchowe. Dzieci z przewagą tego typu inteligencji lubią zajęcia indywidualne, bywają wstydliwi, ale mają silną motywację wewnętrzną, silną wolę, mają także swoje zdanie na większość tematów. Posiadają wysoką samoświadomość i intuicję.

Przykładowe aktywności językowe:

- zabawy w opiekowanie się np. ulubioną zabawką (wykonywanie czynności, takich jak: głaskanie, tulenie, karmienie, mycie, czesanie, wyprowadzanie na spacer – opisywanych w języku obcym),
- zabawy w okazywanie uczuć,
- śpiewanie piosenek w humorystyczny sposób – zarówno poprzez wykorzystanie zabawnej modulacji głosu, jak i ruchów,
- techniki relaksujące – czas na wyciszenie, wysłuchanie spokojnego głosu i wykonywanie wyciszających czynności.

Inteligencja przyrodnicza charakteryzuje dzieci, które kochają rośliny i zwierzęta, lubią przebywać na świeżym powietrzu, kolekcjonują okazy flory i fauny.

Przykładowe aktywności językowe:

- oglądanie ilustracji związanych z przyrodą i omawianie ich w języku obcym,
- śpiewanie piosenek o przyrodzie, oglądanie filmów i bajek przyrodniczych, słuchanie historyjek nawiązujących do tematyki przyrodniczej,
- spędzanie czasu na świeżym powietrzu przy jednoczesnym aktywizowaniu słownictwa (np. identyfikowanie dźwięków i nazywanie ich źródeł w języku obcym),
- uprawa roślin (np. w kąci przyrodniczym) i omawianie ich kolorów, wielkości, wykonywanie czynności nazywanych przez nauczyciela,
- wykorzystywanie darów natury do prac plastycznych (np. przyklejanie jesiennych liści do narysowanego pnia drzewa),
- omawianie pór roku (np. podczas modułów *Season Projects*),
- zgadywanie, co się znajduje na obrazku przedstawiającym element przyrody w dużym powiększeniu.

5. Nauka przez zabawę (*learning through play*)

W wieku przedszkolnym następuje stałe doskonalenie różnych form poruszania się oraz używania przedmiotów (z początku dużych, stopniowo coraz mniejszych). Główną formą aktywności dziecka jest zabawa, stanowiąca również sposób na poznawanie świata, nabywanie nowych umiejętności i zdobywanie wiedzy (Matejczuk, 2014; Surma, 2011). Młodsze dzieci (trzy- lub czteroletnie) całkowicie angażują się w zabawę, odczuwając satysfakcję z samego faktu doświadczania świata.

W oparciu o literaturę (Matejczuk, 2014) i obserwacje dzieci w wieku przedszkolnym wskazać można, jaki rodzaj zabaw jest najbardziej charakterystyczną formą doświadczania świata przez dzieci w różnym wieku.

Dla trzy- i czterolatków odpowiednie są zabawy:

- manipulacyjne (np. toczenie, pchanie, potrząsanie, wrzucanie różnych przedmiotów do pojemników),
- konstrukcyjne (układanie, budowanie, konstruowanie, lepienie).

Kolejnym etapem rozwoju obserwowanym u nieco starszych dzieci (4–5 lat) jest przejście do zabaw symbolicznych („na niby”), do których zaliczyć można zabawy:

- tematyczne,
- dramatyczne,
- w role (zabawa w dom, w sklep, w superbohaterów).

Najpóźniej pojawia się u dzieci potrzeba zabawy z regułami, do których zaliczają się gry mające określone zasady i jasno sprecyzowany cel (najczęściej – wygraną). Wymienić tu można:

- konkurencje sportowe (berek, piłka nożna, zabawa w tor przeszkód),
- gry planszowe,
- gry komputerowe.

Zabawa jest naturalnym elementem życia dzieci i podstawą ich funkcjonowania. Przygotowuje je do wykonywania czynności, które będą im potrzebne w późniejszym życiu. Zabawa pełni więc w rozwoju dziecka bardzo ważne funkcje (Karbowniczek, 2011; Matejczuk, 2014):

- kształcącą (doskonalenie zmysłów, sprawności psychomotorycznej, rozwijanie fantazji, twórczości, wzbogacanie wiedzy),
- wychowawczą (poznawanie norm, reguł, nauka współpracy i współzawodnictwa),
- terapeutyczną (uwalnia od napięć i pozwala odreagować emocje w bezpieczny sposób),
- projekcyjną (wyrażanie ważnych treści i emocji).

Niezależnie od przedstawionej klasyfikacji wspomnieć należy również o zabawach multisensorycznych jako o jednym z głównych filarów służących do realizacji niniejszego programu.

Zabawy multisensoryczne – czyli takie, które angażują kilka lub wszystkie zmysły bawiącego się dziecka. Pojawiają się one w spontanicznych działaniach dzieci bez względu na ich wiek i wynikają z naturalnej potrzeby odkrywania świata. Zauważmy, że im młodsze jest dziecko, tym intensywniej eksploruje świat wszystkimi dostępnymi mu kanałami – niemowlęta i bardzo małe dzieci niemalże stale odkrywają najbliższe otoczenie za pomocą zmysłu smaku („jedzą”, smakują wszystko, co pragną poznać i zbadać).

Z mojego doświadczenia, praktycznej wiedzy o nauczaniu dzieci języka angielskiego oraz z opinii specjalistów (Baines, 2008) wynika, że odpowiednio przygotowane zabawy multisensoryczne stanowią istotne narzędzie wspomagające proces uczenia się języka obcego.

W realizacji niniejszego programu nieoceniona będzie zatem praktyka planowania zajęć pod względem aktywizacji zmysłów dzieci (należy uwzględnić cztery główne kanały sensoryczne: wzrokowy, słuchowy, dotykowy, kinestetyczny i – w miarę możliwości – aktywizować również zmysły węchu i smaku).

Proponowane zabawy multisensoryczne (pomysły autorskie):

- **Wyłącz wzrok!** – zachęcanie dzieci do rozpoznawania i nazywania osób, zwierząt, obiektów, zjawisk przy wykorzystaniu wszystkich zmysłów oprócz wzroku, np.:
  - za pomocą dotyku – przez materiał worka, tkaninę, wkładając dłoń do pudełka, za zasłonę; dotykając tylko fragmentu badanego obiektu lub jego faktury,

- za pomocą słuchu – słuchając odgłosów wydawanych przez autentyczne przedmioty (realia) używane przez nauczyciela lub inne dzieci w grupie; odgłosów odtwarzanych z nagrań lub dźwięków wydawanych przez nauczyciela (czy też inne osoby w grupie) naśladującego zwierzę, przedmiot lub człowieka; nasłuchując odgłosów z otoczenia i próbując nazwać źródła dźwięku w języku obcym – w sali dydaktycznej i poza nią;
- za pomocą smaku i węchu – np. próbując rozpoznać artykuły spożywcze,
- **Step by step** – chodzenie bosymi stopami po przedmiotach, których nazwy dzieci usłyszą,
- lepienie z plasteliny, ciastoliny, masy solnej, rysowanie na nich za pomocą patyczków, odciskanie kształtów i faktur, wyklejanie nimi obrazków,
- lepienie babek z piasku kinetycznego (np. przygotowanego z mąki i oleju jadalnego), rysowanie na nim palcami i patyczkami,
- chowanie drobnych przedmiotów w sypkim materiale (ryżu, grochu, papierowych kuleczkach, itd.), odnajdywanie ich we właściwej kolejności za pomocą dotyku i / lub ich nazywanie,
- zabawy twórcze, plastyczne i konstrukcyjne, w których dzieci mogą używać rozmaitych, stymulujących zmysły materiałów (np. waty, brokatu, różnych rodzajów tkanin o różnej fakturze, czyścików do fajek, liści, jarzębiny, żołądzi),
- zabawy ruchowe (tematyczne, z elementami dramy i / lub pantomimy, muzyczne, sportowe).

6. Rozwój wrażliwości interkulturowej (*intercultural awareness*)

Każde dziecko w naturalny sposób przejawia zaniepokojenie światem i całą swoją istotą pragnie poznawać otaczającą je rzeczywistość. W oparciu o obserwację małych uczniów oraz doświadczenie w prowadzeniu zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym mogą stwierdzić, że w rezultacie uczenia się języków obcych, dziecko:

- zostaje wyposażone w konkretne narzędzia wspierające efektywną komunikację w świecie ulegającym coraz większej globalizacji,
- ma możliwość rozwijania wrażliwości na inne kultury (*intercultural awareness*).

Wrażliwość interkulturową tworzą wiedza, świadomość i zrozumienie relacji (a więc świadomość istnienia podobieństw i różnic) pomiędzy społecznościami rozmówców (Coste i in., 2003). Jej posiadanie pozwala komunikującym się w różnych językach lepiej się zrozumieć (Pamuła-Berhens, 2015).

Przykładowe sposoby wspierania rozwoju wrażliwości interkulturowej, zalecane w niniejszym programie w oparciu o literaturę (Pamuła-Berhens, 2015) oraz wiedzę praktyczną, to m.in.:

- rozbudzanie w dziecku naturalnej chęci poznawania tego, co inne, różne od dotychczas poznanych osób, miejsc, zjawisk,
- krzewienie szacunku do innych kultur, narodowości, ras oraz inności jako takiej,
- wprowadzanie materiałów dydaktycznych oraz zabaw przedstawiających obyczaje innych kręgów kulturowych,
- umożliwianie dzieciom osłuchiwanie się z naturalnym językiem używanym przez jego rodzimych użytkowników, np. poprzez słuchanie piosenek i historyjek,
- organizowanie wycieczek do miejsc, w których dzieci mogą spotkać się z przedstawicielami obcej kultury (np. do zaprzyjaźnionej szkoły językowej, w której uczą rodzimi użytkownicy języka obcego),
- organizowanie spotkań z rodzimymi użytkownikami języka obcego podczas zajęć z języka.

Na tym etapie rozwoju dziecka ważne jest również kształtowanie poczucia tożsamości narodowej i poczucia przynależności do określonego kręgu językowego i kulturowego.

II. UCZESTNICY PROCESU EDUKACYJNEGO

A. Dzieci

Dzieci w wieku przedszkolnym znajdują radość i satysfakcję w aktywności fizycznej i poznawczej, a główną motywację do działania stanowią ich własne pragnienia (Matejczuk, 2014). Okres między trzecim a szóstym/siódмым rokiem życia to czas dużych, dynamicznych zmian zachodzących w wielu sferach dotyczących rozwoju fizycznego, społecznego, emocjonalnego, moralnego, poznawczego i komunikacyjnego dzieci. W tym właśnie okresie przygotowują się one do coraz bardziej niezależnego funkcjonowania i przyjmowania coraz większej odpowiedzialności – wypełnienia obowiązku szkolnego. Etap edukacji przedszkolnej stanowi swego rodzaju przejście od okresu wczesnego dzieciństwa do okresu szkolnego – to wtedy dziecko uczy się wyrażania własnych pragnień w akceptowany przez świat zewnętrzny sposób, z uwzględnieniem potrzeb i pragnień innych ludzi.

Przygotowując się do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, warto wziąć pod uwagę ich charakterystyczne cechy rozwojowe. Szczególnie ważny z perspektywy zajęć językowych jest rozwój ruchowy, który umożliwia organizowanie różnorodnych ćwiczeń językowych. Kluczową rolę odgrywa także zabawa (Karbowiczek, 2011; Matejczuk, 2014).

W procesie nauczania języków obcych w grupach przedszkolnych duże znaczenie ma dostosowanie długości trwania zajęć do czasu koncentracji uwagi dzieci oraz świadome planowanie aktywności w sposób umożliwiający optymalne wykorzystanie tego czasu.

Pracując z małymi i bardzo małymi dziećmi, warto pamiętać, że choć każde z nich rozwija się we własnym rytmie to charakterystyka poszczególnych etapów rozwojowych wskazuje pewne cechy wspólne, których znajomość ułatwia planowanie efektywnego procesu nauczania.

Poniższe zestawienie przedstawia najważniejsze kierunki rozwoju w omawianych obszarach u trzy-, cztero-, pięcio- i sześciolatków :

Tabela 1. Charakterystyka cech rozwojowych dzieci w wieku przedszkolnym (opracowanie własne na podstawie m.in. Brzezińska i in., 2005.; Petty 2016)

Trzylatki	
Obszar rozwoju	Cechy charakterystyczne
Czas koncentracji uwagi	Zabawa własna – ok. 15 minut. Koncentracja na zajęciach przedszkolnych – 5–10 minut.
Rzwoj ruchowy	Trzylatki szybko się męczą i szybko regenerują siły Trzyletnie dzieci mają wciąż słabo rozwinięte mięśnie, giętki i wrażliwy kościoc, a także słabe i rozciągliwe więzadła stawowe. Jednostajna pozycja jak również monotony i dłużej trwający ruch są dla nich wyczerpujące. Metodyka nauczania języka obcego Warto pamiętać o szczególnie ważnej zasadzie przemienności proponowanych rodzajów aktywności. Elementy dynamiczne (ruch, taniec) powinny być uwzględnione w planie zajęć na zmianę ze spokojniejszymi, wyciszającymi i umożliwiającymi odpoczynek (układanie sekwencji obrazkowych, budowanie z klocków, aktywność twórcza). Zalecany, orientacyjny czas trwania jednej aktywności: oba rodzaje aktywności powinny trwać krótko – średnio 2–3 minuty.

<p>Motoryka mała</p>	<p>Manipulacja dużymi elementami, ilustracje z niewielką liczbą szczegółów</p> <p>Dzieci w tym wieku potrafią zostawić ślad na kartce papieru dowolnie wybranym narzędziem do pisania lub malowania. Zazwyczaj umieją narysować pionową i poziomą linię prostą, krzyżyk oraz koło, a także odróżnić pismo od innych form graficznych. Budują wieżę z około ośmiu elementów, samodzielnie wykonują podstawowe czynności higieniczne.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Warto zrezygnować z bardzo szczegółowych i wymagających dłuższego skupienia kart pracy (lub innych ćwiczeń angażujących motorykę małą) na rzecz takich, które jednocześnie pomagają utrwalić wprowadzany materiał, ćwiczyć sprawność manualną w zakresie dziecięcych możliwości, a nie wymagają koncentracji uwagi na dłużej niż kilka minut.</p>
<p>Rozwój poznawczy</p>	<p>Doświadczenie świata tu i teraz</p> <p>Na tym etapie dziecko skupia się tylko na tym, co się dzieje tu i teraz. Jego rozwój poznawczy pobudzany jest poprzez obserwację otoczenia i zainteresowanie konkretnymi bodźcami. Jeśli otoczenie bogate jest w interesujące dla dziecka bodźce, angażuje się ono w aktywności pobudzające jego rozwój poznawczy.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Techniki i aktywności stymulujące rozwój poznawczy na zajęciach językowych to m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • grupowanie przedmiotów według podobieństw (koloru, rozmiaru, rodzaju), • zabawa w rozpoznawanie przedmiotów po kształcie lub fragmencie widocznym na ilustracji, • zabawy motywujące, oparte na metodzie TPR, podczas których dziecko może spełniać prośby, takie jak: Pomóż mi! (<i>Help me!</i>), Czy mógłbyś...? (<i>Could you...?</i>), Zgadnij! (<i>Guess!</i>), • powtarzanie krótkiego wierszyka lub piosenki (krótkie teksty stanowią doskonałą bazę budowania słownictwa podczas zajęć językowych), • zabawy muzyczno-ruchowe – trzylatki bardzo pozytywnie reagują na muzykę i chętnie uczestniczą w takich zabawach, • rysowanie i malowanie – pomagają dzieciom wyciszyć się i ćwiczyć zdolność koncentracji, co z kolei umożliwia skuteczniejsze utrwalanie struktur językowych.
<p>Rozwój społeczno-emocjonalny</p>	<p>Naśladowanie innych</p> <p>U dziecka w tym wieku zaobserwować można coraz większe otwarcie na współpracę, entuzjazm wobec zawierania nowych znajomości oraz coraz większą chęć komunikowania się i wyrażania słowami własnych emocji. Pomimo większej potrzeby bycia częścią grupy dzieci nie potrafią jeszcze razem się bawić – wspólna zabawa polega raczej na naśladowaniu innego dziecka.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Trzylatki chętnie uczestniczą w zabawach pozwalających na powtarzanie słów oraz ruchu, gestów i mimiki. Warto wykorzystać tę chęć, wprowadzając na zajęcia językowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zabawy ruchowe, np. przypisywanie ruchu do słów i wyrażeń w celu zobrazowania ich znaczenia, • zabawy z elementami pantomimy, np. szarady, • zabawy z elementami dramy, np. odgrywanie historyjek całym ciałem.

Rozwój językowy	<p>Mówię o tym, co widzę i czego doświadczam</p> <p>W tym wieku widać u dzieci znaczący wzrost sprawności językowej oraz powiększenie zakresu słownictwa. Widać rosnącą chęć komunikowania się z innymi, pomimo że wciąż jeszcze otoczenie może mieć trudność w zrozumieniu komunikatów werbalnych wysyłanych przez dziecko.</p> <p>Wypowiedzi trzylatków mają głównie charakter sytuacyjny i synpraktyczny – nawiązują do wykonywanych w danej chwili czynności lub do osób, z którymi dziecko ma w danym momencie bezpośredni kontakt.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Zajęcia językowe w tej grupie wiekowej powinny zatem skupiać się wokół tematyki związanej z bezpośrednim otoczeniem dzieci oraz sytuacjami i zjawiskami postrzeganymi przez nie w danym momencie.</p>
Czterolatki	
Obszar rozwoju	Cechy charakterystyczne
Czas koncentracji uwagi	<p>Zabawa własna – ok. 20 minut (dłużej, jeśli dziecko robi coś bardzo interesującego dla niego samego).</p> <p>Koncentracja na zajęciach przedszkolnych – 10–15 minut.</p>
Rozwój ruchowy	<p>Coraz lepiej rozwinięta koordynacja, głód ruchu</p> <p>W tym wieku dzieci zdobywają nowe umiejętności motoryczne przejawiające się m.in. w łączeniu prostych ruchów w kombinacje ruchowe (np. bieg i skok, chwyt i rzut piłką). Dziecko staje się coraz sprawniejsze, szybsze, a jego ruchy charakteryzuje większa koordynacja. Dziecko w tym wieku cechuje duża potrzeba ruchu (tzw. głód ruchu), co podczas zajęć językowych może się przejawiać jako niemożność usiedzenia w jednym miejscu.</p> <p>Do posiadanych przez czterolatka umiejętności ruchowych zaliczyć można:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dość szybki bieg, • wspinanie się na drabinki (oraz sprzęty do tego nieprzeznaczone), • jazdę na rowerze i hulajnodze, • skakanie obunóż i na jednej nodze, • przeskakiwanie nad przeszkodami płaskimi, • wskakiwanie do środka (obręczy, rozłożonej szarfy), • chwytanie piłki oburącz, • chwilowe stanie na jednej nodze – z otwartymi oczami, • przejście po ławeczce. <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Coraz większe umiejętności oraz energię rozpierającą czterolatki warto przekierować na aktywności wymagające ruchu, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odgrywanie ruchem piosenek oraz historyjek, • szukanie przedmiotów oraz obrazków ukrytych lub rozłożonych w sali, • przynoszenie / odnoszenie / umieszczanie przedmiotów we wskazanych miejscach.

<p>Motoryka mała</p>	<p>Wzrost sprawności manualnej</p> <p>W zakresie sprawności manualnej zaobserwować można rozwój umiejętności rysowania, związany z dojrzewaniem połączeń nerwowych odpowiedzialnych za drobne ruchy dłoni i palców. Ćwiczenie w rysowaniu coraz bardziej różnorodnych obiektów skutkuje wzmocnieniem muskulatury dłoni i palców i, w konsekwencji, wzrostem sprawności manualnych.</p> <p>Do umiejętności obserwowanych u dzieci w tym okresie zaliczyć można:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pewniejszy chwyt narzędzi rysunkowych, • większy nacisk kredki na papier, • rysowanie małych i dużych kół, trójkątów, czworoboków, krzyżyków, iksów, szyn, gwiazdek itp. • coraz dokładniejsze kolorowanie, • poprawne trzymanie nożyczek, • samodzielne wycinanie po narysowanej linii prostej, • modelowanie z plasteliny: kulek, wałeczków, • malowanie na konkretny temat, • manipulowanie drobnymi elementami układanki. <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Z perspektywy prowadzenia zajęć językowych w tej grupie wiekowej wzrost sprawności manualnych warto wykorzystać podczas ćwiczeń z kartami pracy (np. kolorowanie określonych elementów, łączenie, dorysowywanie prostych kształtów, zaznaczanie) oraz z elementami wyprawki (np. wypychanie).</p>
<p>Rozwój poznawczy</p>	<p>Lepsza pamięć</p> <p>U dziecka czteroletniego zaobserwować można pojawienie się pierwszych strategii zapamiętywania. Pamięć dziecka w tym wieku jest zdecydowanie bardziej pojemna niż pamięć trzylatka.</p> <p>Czterolatek potrafi zazwyczaj:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odtworzyć szereg złożony z 4 cyfr, • wiernie odtworzyć zdanie złożone z 4–6 wyrazów, • odtworzyć kolejność 3–4 dźwięków, • odtworzyć ułożenie 5 przedmiotów, • powiedzieć, co się znajduje na odwróconym obrazku (jeśli miało czas, by mu się przyjrzeć). <p>Rozproszenie uwagi</p> <p>Uwaga dziecka na tym etapie rozwoju jest dowolna. Oznacza to, że koncentruje się ono na tym, co jest dla niego interesujące, i bardzo łatwo ulega rozproszeniu. Niemniej dziecko potrafi skupić się już na słuchaniu coraz dłuższych (interesujących dla niego) bajek i opowieści, a nawet śledzić przebieg akcji i dostrzegać związki przyczynowo-skutkowe.</p>

	<p>Wyobraźnia bez granic</p> <p>Czterolatki mają właściwie nieograniczoną wyobraźnię – są w stanie wymyślać swoich towarzyszy zabaw oraz wszelkie nieprawdopodobne historie. Granica pomiędzy ich światem wyobraźni a światem rzeczywistym jest bardzo cienka.</p> <p>Doświadczenie</p> <p>Dzieci czteroletnie uczą się poprzez doświadczenie – manipulację przedmiotami, konstruowanie, oglądanie ilustracji, obserwację przyrody i otoczenia, przysłuchiwanie się rozmowom, prowadzenie dialogu z innymi dziećmi oraz zadawanie pytań. Potrafią dostrzegać podobieństwa i różnice między przedmiotami oraz dobierać przedmioty ze względu na ich przeznaczenie.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Z perspektywy zajęć językowych oznacza to, że podczas pracy z dziećmi można wprowadzać następujące sposoby utrwalania materiału:</p> <ul style="list-style-type: none"> • układanie przedmiotów lub obrazków w określonej kolejności, • uczenie się piosenek i rymowanek, • wykorzystywanie wzrastającej wrażliwości słuchowej do utrwalania sekwencji wyrazów (z wykorzystaniem różnej barwy i intonacji), • zabawy z kartami obrazkowymi typu Czego brakuje? (<i>What's missing?</i>) lub Znajdź (<i>Find</i>), • słuchanie historyjek i śledzenie przedstawiających je ilustracji, • wprowadzanie wizualizacji (wyobrażania sobie sytuacji lub obiektów opisywanych przez nauczyciela), • manipulowanie przedmiotami, • zabawa układankami, • porządkowanie przedmiotów pod względem podobieństw, • wskazywanie różnic pomiędzy przedmiotami.
<p>Rozwój społeczno-emocjonalny</p>	<p>Potrzeba bycia częścią grupy</p> <p>Czterolatek uważnie obserwuje rówieśników, którzy stopniowo stają się coraz większymi autorytetami godnymi naśladowania. Dziecko odczuwa wyraźną potrzebę bycia częścią grupy.</p> <p>Fakt posiadania różnych umiejętności przez kolegów i koleżanki wywołuje u dziecka w tym wieku silną motywację do podejmowania wyzwań i uczenia się.</p> <p>Ponadto czterolatek poprzez obserwację rozpoznaje stan emocjonalny rówieśników i dostosowuje się do niego. Równolegle wzrasta u niego świadomość własnych uczuć i umiejętność ich nazywania. Czterolatki potrafią także lepiej panować nad złością. Są skłonne do refleksji nad własnym zachowaniem oraz do jego oceny.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Wzrastająca potrzeba bycia częścią grupy i uzyskania jej akceptacji motywuje czteroletki do działania. Warto wykorzystać tę potrzebę i zachęcać dzieci do naśladowania pozytywnych wzorców oraz zgodnej współpracy na zajęciach językowych.</p>

Rozwój językowy	<p>Rozmowność</p> <p>Dziecko czterolatnie ma już spory zasób wiedzy i pragnie się nią dzielić, co przejawia się chęcią do rozmów. Nieświadomie buduje zdania i coraz dłuższe wypowiedzi, posługując się bardziej poprawną składnią i fleksją. Potrafi również szczegółowo opisywać ilustracje, a nawet prowadzić rozważania abstrakcyjne na ich temat (np. co czują postacie znajdujące się na ilustracji, jakie konsekwencje mogą mieć wykonywane przez nie czynności).</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Warto aktywizować tę charakterystyczną dla czterolatek chęć uczestniczenia w rozmowie poprzez zadawanie prostych pytań w języku obcym, na które dziecko będzie potrafiło udzielić słownej odpowiedzi.</p>
Pięciolatki	
Obszar rozwoju	Cechy charakterystyczne
Czas koncentracji uwagi	<p>Zabawa własna w skupieniu – nawet 30 minut.</p> <p>Koncentracja na zajęciach zorganizowanych – 15–20 minut.</p>
Rozwój ruchowy	<p>Zawsze w ruchu</p> <p>Dziecko w tym wieku ma coraz lepszą koordynację. Jest bardzo sprawne fizycznie i odczuwa ogromną potrzebę aktywności fizycznej. Odczuwa również satysfakcję w zdobywaniu i sprawdzaniu już zdobytych umiejętności. Nawet podczas zajęć z natury statycznych (np. rysowanie) wciąż się rusza. W tym czasie ogromną korzyść mają dla dziecka wszelkiego rodzaju zajęcia ruchowe (gimnastyka, taniec, pływanie).</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Warto pamiętać o tym, że dziecko na tym etapie rozwoju nie potrafi jeszcze długo skoncentrować się na jednej czynności i potrzebuje częstych zmian aktywności – należy uwzględnić to w planowaniu zajęć językowych (naprzemiennie: aktywność wymagająca koncentracji oraz aktywność ruchowa).</p>
Motoryka mała	<p>Precyzja</p> <p>Mimo że motoryka mała rozwija się teraz wolniej niż motoryka duża i w tym obszarze zaobserwować można znaczne zmiany. Widoczna jest większa precyzja ruchów dłoni i palców oraz rozwój koordynacji wzrokowo-ruchowej. Dzieci w tym wieku zazwyczaj swobodnie potrafią posługiwać się kredkami, mazakami czy nożyczkami.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Umożliwia to wprowadzanie bardziej urozmaiconych aktywności opierających się na dobrze rozwiniętych sprawnościach manualnych, np. bardziej złożonych zadań na kartach pracy oraz uwzględnieniu składania, klejenia czy wycinania pomocy dydaktycznych.</p>

<p>Rozwój poznawczy</p>	<p>Ciekawość świata</p> <p>Dla dziecka pięcioletniego charakterystyczna jest ciekawość poznawcza. Przejawia się ona w poszukiwaniu i bardzo szybkim przyswajaniu wiedzy (oraz szybkim jej zapominaniu), w ogromnej ciekawości świata, zadawaniu wielu pytań (Dlaczego? Po co? Kiedy?).</p> <p>Nauka przez doświadczenie i stymulację zmysłów</p> <p>Dziecko w tym wieku najłatwiej zapamiętuje te rzeczy, które może zobaczyć i których może dotknąć (pamięć konkretno-obrazowa). Potrafi bardzo szybko nauczyć się tekstu wiersza lub piosenki, zwłaszcza jeśli są rymowane i rytmiczne.</p> <p>Wrażliwość słuchowa</p> <p>Istotny jest fakt, że u dziecka w tym wieku obserwuje się wzrost wrażliwości słuchu muzycznego: zdolności rozpoznawania melodii oraz utrzymania tonacji i rytmu.</p> <p>Wyobrażenia</p> <p>Bujna wyobrażenia, charakterystyczna dla dzieci pięcioletnich, skutkuje silnym przeżywaniem czytanych i oglądanych bajek, a co za tym idzie – lepszym ich zapamiętywaniem.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Wzrost wrażliwości słuchowej wpływa na zdolność naśladowania melodii, rytmu i naturalnego akcentu języka obcego.</p> <p>Duże emocjonalne zaangażowanie w słuchanie i oglądanie opowieści oznacza, że wiedza wprowadzona poprzez opowiadanie, słuchanie i odgrywanie historyjek oraz bajek zostaje skuteczniej utrwalona.</p>
<p>Rozwój społeczno- -emocjonalny</p>	<p>Empatia</p> <p>Pięcioletek potrafi wykazać się zrozumieniem wobec emocji własnych oraz emocji innych osób. Posiada już umiejętność przewidywania reakcji emocjonalnych w określonych sytuacjach.</p> <p>Zabawa</p> <p>Grupa rówieśnicza wciąż pełni bardzo ważną rolę w życiu dziecka, podobnie jak zabawa, która pozwala na rozwój w sferze ruchowej, poznawczej oraz emocjonalnej. Z tego względu zabawa powinna stanowić główną aktywność w tym okresie życia.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Dzieci w tym wieku darzą szczególnym upodobaniem zabawy ruchowe (odpowiadające ich potrzebie aktywności fizycznej), tematyczne (np. w dom) oraz z podziałem na role (z elementami dramy).</p> <p>Taki rozkład dziecięcych zainteresowań stwarza doskonałe warunki do wprowadzania i utrwalania słownictwa na zajęciach językowych.</p>

Rozwój językowy	<p>Duży zakres słownictwa</p> <p>Pięciolatek posługuje się językiem już na tyle sprawnie, że jest w stanie efektywnie komunikować się z otoczeniem. Ma on duży zakres słownictwa i potrafi w sposób obrazowy opisywać zdarzenia i sytuacje. Ma również coraz większą świadomość istnienia sylab oraz rymów.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Rozwój świadomości językowej pozwala na wprowadzanie coraz bardziej złożonych struktur językowych, poszerzanie słownictwa oraz kładzenie większego nacisku na komunikację. Planując zajęcia językowe z pięciolatkami, warto zarezerwować czas na wprowadzanie zabaw umożliwiających dzieciom np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • szukanie obrazków, których nazwy się rymują, • powtarzanie wierszyków, piosenek lub przyśpiewek w dialogu, • powtarzanie stałych zwrotów, w których dzieci mogą wymieniać jedną lub dwie części mowy na inne (<i>One, two, three! One, two, three! I can see... a green ball / a purple yo-yo / pink blocks! Play with me!</i>).
Sześciolatki	
Obszar rozwoju	Cechy charakterystyczne
Czas koncentracji uwagi	<p>Zabawa własna w skupieniu – nawet 40 minut.</p> <p>Koncentracja na zajęciach zorganizowanych – 20–30 minut.</p>
Rozwój ruchowy	<p>Zręczność, koordynacja, zwinność i współzawodnictwo</p> <p>Sześciolatek charakteryzuje się płynnymi, skoordynowanymi i harmonijnymi ruchami. Wzrost koordynacji pozwala im zapamiętać i wykonać kombinację kilku prostych ruchów. Do wykonywanych z łatwością aktywności ruchowych zaliczyć można:</p> <ul style="list-style-type: none"> • łapanie piłki, • skakanie, • pokonywanie przeszkód, • ćwiczenia równoważne. <p>Dzieci w tym wieku również chętniej współzawodniczą ze sobą.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Podczas planowania zajęć z języka obcego warto zatem zarezerwować sporo czasu na aktywności ruchowe, a także na te z elementami łagodnej rywalizacji. Należą do nich m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • biegi przez tory przeszkód, podczas których zadaniem dzieci może być dotykanie właściwych obrazków lub przedmiotów, nazywanie, przynoszenie lub porządkowanie ich pod względem podobieństw, układanie elementów w całość, • gry z podziałem na drużyny, z których każda wykonuje określone przez nauczyciela zadania i ma szansę otrzymać punkt za właściwą jego realizację lub poprawną odpowiedź.

<p>Motoryka mała</p>	<p>Rozwój sprawności grafomotorycznej</p> <p>Można zaobserwować wzrost sprawności podczas wykonywania czynności, takich jak zapinanie guzików, posługiwanie się łyżką, grzebieniem czy przyborami do pisania i malowania. Dzieci w tym wieku doskonają również sprawność grafomotoryczną, dzięki czemu mogą przygotowywać się już do nauki pisania.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Warto wykorzystać wysoki stopień rozwoju motoryki małej podczas zajęć językowych, w aktywnościach takich jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uzupełnianie kart pracy z dużą liczbą szczegółów, • manipulowanie elementami wyprawki, • układanie drobnych przedmiotów i manipulowanie nimi, • zabawy tematyczne, z elementami dramy czy pantomimy, oparte na metodzie TPR, w których dzieci wykonują coraz bardziej skomplikowane czynności nazywane przez nauczyciela.
<p>Rozwój poznawczy</p>	<p>Lepsza pamięć i koncentracja</p> <p>Uwaga dziecka nadal jest mimowolna i ukierunkowana na silne, atrakcyjne bodźce. Ciekawe i nienujące z perspektywy sześciolatka zabawy są najskuteczniejszym czynnikiem pozwalającym na efektywne utrwalanie wiedzy. Z drugiej strony, można zaobserwować wydłużanie się czasu koncentracji uwagi oraz rozwój pamięci słowno-logicznej (dzieci lepiej pamiętają materiały wizualne, czynności ruchowe, manipulacyjne oraz te, które wywołują u niego emocje).</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Sześciolatki nadal potrzebują częstych zmian podczas zajęć dydaktycznych oraz aktywności, które z ich perspektywy są bardzo atrakcyjne, jednak mają zdecydowanie dłuższy czas koncentracji uwagi oraz lepszą pamięć niż dzieci młodsze. Pozwala to zaplanować zajęcia z wykorzystaniem bardziej rozbudowanych aktywności, a także znacząco poszerzać realizowany materiał leksykalny i gramatyczny.</p>
<p>Rozwój społeczno-emocjonalny</p>	<p>Coraz większa świadomość intelektualna, społeczna, moralna i estetyczna</p> <p>Sześciolatki mogą bardziej świadomie i intensywnie przeżywać uczucia wyższe. Uczą się także panować nad swoimi słownymi i ruchowymi reakcjami, a także podporządkowywać zasadom i normom. Nadal jednak ulegają dość zmiennym i silnym uczuciom i nastrojom.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Z perspektywy prowadzenia zajęć językowych warto wykorzystać fakt, że sześciolatki mają silną potrzebę zachowania się zgodnie z zasadami reprezentowanymi przez osoby, z którymi pragną się identyfikować. Kierowanie ich uwagi na pożądane wzorce zachowań oraz podkreślanie pozytywnych konsekwencji postępowania w zgodzie z nimi może wpłynąć korzystnie na atmosferę i dyscyplinę podczas spotkań z językiem obcym.</p>

Rozwój językowy	<p>Własne zdanie</p> <p>Dzieci sześciolatki są nadal bardzo ciekawe świata, chętnie zadają pytania na interesujące je tematy, a także wyrażają własne opinie. Język używany przez dzieci staje się coraz bardziej poprawny i złożony.</p> <p>Wrażliwość słuchowa</p> <p>Sześciolatki nadal wykazują dużą wrażliwość słuchową, a poza tym potrafią powtórzyć niemal wszystkie dźwięki. Są także w stanie wychwycić drobne różnice między podobnymi dźwiękami.</p> <p>Metodyka nauczania języka obcego</p> <p>Wykorzystanie komunikatywności dzieci na tym etapie rozwoju stanowi godną polecenia praktykę podczas zajęć z języka obcego. Warto pomagać dzieciom w formułowaniu wypowiedzi w języku obcym i uświadamiać im, że stanowi on realne narzędzie komunikowania się z innymi ludźmi. Połączenie wysokiej świadomości językowej dzieci, ich dużej rozmowności oraz łatwości w bezbłędnym naśladowaniu poprawnej wymowy to doskonałe warunki do osiągnięcia sukcesu w nauce języka obcego.</p>
-----------------	--

B. Nauczyciele

Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym w placówkach przedszkolnych może być realizowane przez:

- *nauczyciela lub nauczycieli, którym dyrektor powierzył dany oddział, jeśli posiadają kwalifikacje do nauczania języka obcego nowożytnego w przedszkolu, albo*
- *nauczyciela, posiadającego kwalifikacje do nauczania języka obcego nowożytnego, który będzie prowadził zajęcia związane tylko z przygotowaniem dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym.*

Wymagania kwalifikacyjne do nauczania języków obcych w przedszkolach określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r.

Oznacza to, że zajęcia języka obcego w przedszkolu mogą być prowadzone przez nauczycieli wychowania przedszkolnego z odpowiednim przygotowaniem w zakresie znajomości języka obcego oraz dydaktyki nauczania języków obcych lub nauczyciela filologa – absolwenta filologii na wyższej uczelni lub nauczycielskiego kolegium języków obcych.

Jednakże niezależnie od pierwszej specjalizacji nauczyciela, specyfika i wielowymiarowość pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym wymaga szerokiej wiedzy i kompetencji zarówno na polu językowym, jak i pedagogicznym (Piotrowska-Skrzypek, 2015).

Odpowiedzialność spoczywająca na nauczycielu dzieci w wieku przedszkolnym jest szczególnie z uwagi na to, że wtedy nadal kształtuje się osobowość dzieci, a postawa, sposoby pracy oraz wartości wyznawane przez nauczyciela mają bezpośredni wpływ na ich rozwój. Nauczyciel jako pedagog jest zatem nie tylko osobą przekazującą wiedzę, ale autorytetem dla swoich podopiecznych.

W książce *Pedagogika przedszkolna*, Anna Klim-Klimaszewska zauważa: *nauczycielem powinna być osoba wykształcona ogólnopedagogicznie, posiadająca kompetencje interdyscyplinarne, zdolna do nauczania nauczania zintegrowanego i dostrzegająca ważne tematy współczesnego świata* (2010, s. 178). Powinna cechować się także innowacyjną postawą, która wyraża się w potrzebie i umiejętności twórczej pracy w dziedzinie związanej z wykonywaniem zawodu. Tak rozumiana kreatywna praca wzmacnia bowiem jego autorytet i wpływa na rozwój mistrzostwa pedagogicznego.

Twórczego nauczyciela cechują także: stanowczość, silna motywacja, szerokie zainteresowania, zamiłowanie do pracy, upór w dążeniu do celu, inicjatywa, krytycyzm, wiara we własne siły, otwartość intelektualna (...).

Cechować go musi także odwaga, wewnętrzne dążenie do doskonalenia siebie, zawodowa mądrość i uczciwość. Musi być nauczycielem poszukującym, wytrwałym i elastycznym (Klim-Klimaszewska, 2010, s. 178).

Podsumowując – nauczyciel pracujący z dziećmi w wieku przedszkolnym osiągnie lepsze rezultaty oraz większą satysfakcję z prowadzenia zajęć językowych, jeśli:

- posiada przygotowanie pedagogiczne do pracy z dziećmi,
- dobrze zna swoich podopiecznych – dzięki temu może dobrać właściwe techniki i metody nauczania,
- dba o integrację programu edukacji przedszkolnej z programem edukacji językowej,
- ma twórcze podejście do pracy i z pasją realizuje proces dydaktyczny,
- potrafi swobodnie używać różnorodnych technik i metod nauczania, szczególnie tych bazujących na pracy z ciałem, ruchem, gestem, mimiką oraz głosem,
- podczas zajęć wykorzystuje podejście, metody i sposoby pracy uwzględniające indywidualne cechy i potrzeby dzieci, a także pozwalające na pełne wykorzystanie ich potencjału,
- jest w stałym kontakcie z rodzicami dzieci i informuje ich o procesie uczenia się języka obcego, postępach oraz wyzwaniach, z jakimi się spotykają, służąc również wskazówkami na temat ewentualnej pracy językowej w domu.

Nauczyciel wychowania przedszkolnego spędza z dziećmi większą część dnia, doskonale zna program edukacji przedszkolnej, dzięki czemu może wplatać elementy języka obcego w codzienne zajęcia przedszkolne. Bardzo dobrą praktyką jest używanie języka obcego w naturalnym kontekście codziennych sytuacji (witanie i żegnanie się, zadawanie pytań o preferencje kulinarne podczas posiłków, zachęcanie do sprzątnięcia z wykorzystaniem tekstu piosenki porządkowej itp.). Ponadto warto ustalić określony czas przeznaczony tylko na regularne zajęcia językowe.

Nauczyciel filolog dysponuje przede wszystkim wysokimi kwalifikacjami językowymi, jest również jednoznacznie kojarzony przez dzieci z zajęciami języka obcego, co może pomóc w motywowaniu ich do praktycznych prób używania tego języka. Nieodzowna jest współpraca nauczyciela filologa i nauczyciela wychowania przedszkolnego, dzięki której nauczyciel prowadzący zajęcia językowe może uzyskać cenne informacje dotyczące dzieci, preferowanych przez nie aktywności, skutecznych sposobów dyscyplinowania w danej grupie oraz obszarów, w których możliwa jest integracja edukacji językowej i przedszkolnej.

Nauczyciel wychowania przedszkolnego może także wspierać nauczyciela filologa obecnością podczas zajęć językowych, jednocześnie przyswajając materiał opanowywany przez dzieci, aby potem wykorzystywać go podczas codziennych zajęć z dziećmi.

C. Rodzice

Postawa rodziców wobec językowej edukacji ich dzieci ma bezpośredni wpływ na to, jakie podejście do uczenia się języków obcych będą one reprezentować w późniejszym wieku. Wśród rodziców napotkać można skrajne postawy – od przekonania o braku wartości wprowadzania zajęć językowych w tak wczesnym wieku, po nieadekwatne wyobrażenia o tym, jak powinny one wyglądać oraz jakich należy się spodziewać rezultatów. Niekiedy zdarza się, że rodzice oczekują, że dzieci będą głośno prezentować przyswojone podczas nauki słownictwo, więc wywierając na nie presję, osiągają skutek odwrotny do zamierzonego.

Z tych względów współpraca nauczyciela z rodzicami odgrywa niebagatelną rolę w procesie nauczania (Szplit, 2016).

Do dobrych praktyk zalecanych w tym zakresie w celu realizacji niniejszego programu należą zatem:

- poinformowanie rodziców na początku roku, jak przebiega proces uczenia się obcego języka u małych dzieci i o przyjętych metodach pracy oraz udzielenie odpowiedzi na dotyczące ich pytania,
- poinformowanie rodziców na początku roku, z jakiego programu, podręcznika i pomocy dydaktycznych dzieci będą korzystać, a także umotywowanie ich wyboru,

- udostępnienie rodzicom programu nauczania do wglądu i udzielenie odpowiedzi na dotyczące go pytania,
- stały kontakt z rodzicami i systematyczne informowanie ich o postępach językowych dzieci lub wyzwaniach, z którymi się mierzą,
- w razie potrzeby, oraz jeśli rodzice wyrażą taką chęć, proponowanie ćwiczeń w domu dla tych dzieci, które mają trudności w nauce lub dla tych, które potrzebują większych wyzwań,
- zorganizowanie tablicy informacyjnej, na której nauczyciel umieszcza informacje o aktualnie realizowanym materiale oraz dodatkowe karty pracy lub propozycje zabaw w domu,
- przesyłanie materiałów i informacji za pomocą poczty elektronicznej do rodziców, którzy wyrażą chęć ich otrzymywania,
- przygotowanie przedstawienia (podsumowującego pracę dzieci na koniec roku lub semestru), podczas którego rodzice mogą posłuchać piosenek, wierszyków, zapoznać się ze słownictwem poznany przez ich pociechy,
- przygotowanie podsumowania dla rodziców w formie pisemnej na koniec roku,
- częste rozmowy o młodych podopiecznych z ich rodzicami.

D. Dyrektor przedszkola lub szkoły

Ważną rolę w zewnętrznych uwarunkowaniach innowacji pedagogicznych odgrywa dyrektor przedszkola. Znajduje się on najbliżej tworzącej się innowacji i bezpośrednio odpowiada za pomoc, jakiej powinno się udzielić nauczycielowi zaangażowanemu w postęp pedagogiczny (Klim-Klimaszewska, 2010, s. 177).

Niniejszy program kierowany jest również do dyrektorów przedszkoli oraz oddziałów przedszkolnych w szkołach, którzy dbają o właściwą organizację nauczania języka obcego. Organizacja ta zawiera się w:

- zapewnieniu optymalnych warunków procesu edukacyjnego,
- jeśli języka uczy filolog – dbaniu o stałą współpracę nauczyciela filologa oraz nauczyciela wychowania przedszkolnego,
- jeśli języka uczy wychowawca przedszkolny – pomaganiu w uzyskaniu i systematycznym rozwijaniu kwalifikacji do nauczania języka obcego.

III. OPTIMALNE WARUNKI PROCESU EDUKACYJNEGO

Niniejszy program nauczania może być realizowany w przedszkolu, oddziale przedszkolnym lub innej placówce oferującej zajęcia dydaktyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym, odpowiednio do tego przygotowanej.

A. Sala dydaktyczna, wyposażenie sali

Miejsce, w którym odbywać się będą zajęcia z języka obcego, powinno spełniać standardy bezpieczeństwa określone dla placówek oferujących zajęcia dydaktyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym. W takiej sali nauczyciel dysponuje dość dużą przestrzenią z dywanem lub wykładziną oraz częścią, w której znajdują się stoliki i krzeselka dostosowane do wzrostu dzieci.

Dzieci powinny mieć możliwość swobodnego poruszania się po sali, a także komfortowe warunki do uzupełniania kart pracy oraz wykonywania prac plastycznych.

Podstawowe wyposażenie konieczne do przeprowadzenia efektywnych zajęć z języka obcego to:

- odtwarzacz CD,
- materiały do pisania i rysowania, klejenia oraz wycinania.

W wyposażeniu, które znacząco podnosi skuteczność oraz atrakcyjność prowadzonych zajęć, powinny się znaleźć:

- zabawki, piłki, szarfy, woreczki gimnastyczne, skakanki, obręcze oraz inne materiały dydaktyczne wykorzystywane w edukacji przedszkolnej,
- tablica do rysowania,
- kącik językowy lub tablica do umieszczania prac dzieci oraz materiałów wizualnych przypominających realizowany w danym czasie materiał,
- pacynki i kukiełki,
- książki z dużymi ilustracjami,
- plansze i plakaty ilustrujące utrwalany materiał leksykalny,
- odtwarzacz DVD i / lub komputer,
- tablica multimedialna.

B. Materiały dla nauczyciela

Pomoce dydaktyczne przeznaczone do prowadzenia zajęć z języka obcego powinny być jednocześnie różnorodne i uniwersalne, aby umożliwić nauczycielowi przeprowadzenie efektywnych i atrakcyjnych zajęć w stosunkowo łatwy sposób.

Do standardowo wykorzystywanych przez nauczycieli języków obcych w przedszkolu materiałów należą:

- płyty CD z nagraniami piosenek, rymowanek, historyjek i bajek,
- karty obrazkowe,
- karty pracy.

W celu optymalizacji procesu dydaktycznego i jak największego wykorzystania ogromnego potencjału językowego dzieci w wieku przedszkolnym warto poszerzyć bazę pomocy dydaktycznych. Przydatne będą pomoce wymienione poniżej.

- **Magic Box** – czarodziejskie pudło do przechowywania pomocy dydaktycznych, wykorzystywane podczas każdego zajęcia, dzięki czemu kojarzy się dzieciom z językiem obcym. Jego kluczową funkcją jest wzbudzenie ciekawości – dzieci nie mogą się doczekać, żeby odkryć jego tajemnice. Za **Magic Box** może posłużyć jakiegokolwiek pudełko o odpowiednich wymiarach (musi dużo pomieścić), tekturowe bądź plastikowe.
- **Secret Box** – duże, kartonowe pudło z wyciętymi otworami na ręce po jednej stronie i z wyciętą podnoszoną kłapką po drugiej stronie. Służy ono do stymulacji zmysłu dotyku – wkładając ręce w otwory można badać jego zawartość i zgadywać, co się w nim znajduje. Dzięki podnoszonej klapce dzieci siedzące z drugiej strony pudła widzą jego zawartość i mogą weryfikować odpowiedzi „badacza”.
- Kostka z kieszonkami, w których można umieszczać obrazki. Zabawy z kostką łączą uwielbiany przez dzieci efekt zaskoczenia z zabawą ruchową i możliwością zaangażowania zarówno mniejszej, jak i większej liczby uczestników. Możliwość wymiany obrazków pozwala na utrwalanie dowolnego zakresu słownictwa.
- Kartoniki z obrazkami dla dzieci – umożliwiają każdemu dziecku manipulowanie i zabawę własnymi obrazkami, znacząco podnosząc efektywność procesu nauczania ze względu na lepsze zapamiętanie słownictwa dzięki pozytywnemu doświadczeniu i jednoczesnej stymulacji zmysłu wzroku i dotyku. Pozwalają też na poszerzenie banku zabaw przewidzianych podczas zajęć językowych.
- Plakaty i plansze – mogą służyć zarówno jako element systematyzujący i przypominający słownictwo, jak i tło do inscenizacji historyjek słuchanych przez dzieci, nadające kontekst treści opowieści.
- Szablony maskujące – są urozmaicheniem dla powtórek i utrwalania słownictwa; zakrycie części obrazka pozwala rozbudzić ciekawość dzieci i utrzymać ich uwagę. Szablon może być tylko kawałkiem tektury z wyciętymi otworami o dowolnych kształtach, można również wyciąć w nim określone kształty różnej wielkości i obrysować je różnymi kolorami – wówczas możemy nie tylko utrwalać słownictwo z danego zakresu, ale także przypominać nazwy kształtów, kolorów oraz słownictwo opisujące wielkość.
- Pacynki, maskotki i kukiełki – pomagają zainteresować dzieci i podtrzymać ich uwagę na dłużej, wprowadzać i utrwalać słownictwo, inscenizować historyjki, demonstrować zasady gier i zabaw, przełamać nieśmiałość.

- Materiały do działań twórczych, np. wyprawka z elementami do naklejania, składania, kolorowania, rysowania – pozwalają rozwijać rozumienie ze słuchu i utrwalanie słownictwa i struktur w naturalnym dla dzieci, twórczym kontekście.
- Gry planszowe – stwarzają okazję do utrwalania liczenia oraz – dzięki wykorzystaniu np. kartoników z obrazkami, które można wymieniać – dowolnego zakresu słownictwa.
- Worki i torby z tkanin – służą wzbudzaniu ciekawości, a także wdrażaniu założeń nauczania wielozmysłowego podczas zajęć. Dzieci mogą badać ich zawartość, dotykając worków od zewnętrznej strony (próbować rozpoznać kształt przedmiotów znajdujących się w środku) lub wkładać ręce do środka i zgadywać, czego dotykają.
- Tkaniny lub chusty animacyjne – mogą pełnić funkcję podobną do worków, jeśli posłużą do przykrycia przedmiotów znajdujących się na podłodze, wówczas dzieci mogą próbować odgadnąć, poprzez obserwację lub dotyk, co się pod nimi znajduje lub starać się odnaleźć wymienione przez nauczyciela przedmioty. Pomoce te pozwolą również na utrwalanie przeciwieństw *up – down* w zabawie we wspólne podnoszenie i opuszczanie materiału przez grupę, a także przymków miejsca: *on, under, in, around* – w zabawie, w której wybrane dzieci muszą znaleźć się w odpowiednim miejscu w stosunku do położenia tkaniny lub chusty.
- Autentyczne przedmioty codziennego użytku (realia) – pomagają utrwalac słownictwo w nowym, realistycznym kontekście i „zanurzyć” dzieci w języku obcym. Używając realiów, dzieci mają poczucie autentyczności i dużej wagi wykonywanych czynności. Ma to znaczący wpływ na pozytywne nastawienie do nauki języka obcego w przyszłości.

C. Czas realizacji programu

Z praktyki nauczania języków obcych wynika niezbicie, że największe korzyści przynosi regularny i jak najczęstszy kontakt z językiem (Blondin i in., 1998).

Podczas planowania czasu trwania i częstotliwości zajęć językowych dzieci w wieku przedszkolnym konieczne jest uwzględnienie cech charakterystycznych dla tego etapu rozwojowego. Czas koncentracji uwagi dzieci na dydaktycznych zajęciach przedszkolnych waha się od 5 do nawet 40 minut (w niektórych przypadkach nawet dłużej), w zależności od wieku i indywidualnych cech dziecka.

Standardowo przyjmuje się, że dzieci uczestniczą w zajęciach języka obcego dwa razy w tygodniu po 30 minut. Jest to przede wszystkim okazja do pozytywnego kontaktu z inną kulturą, językiem różnym od ojczystego, osłuchania się z melodią tego języka, a także podniesienia świadomości językowej. Warto pamiętać, że wiek przedszkolny to dla wielu dzieci czas, w którym spotykają się z językiem obcym po raz pierwszy, a więc charakter owego spotkania kształtuje ich postawę wobec nauki języków obcych w przyszłości.

Możliwe jest również takie zaplanowanie zajęć, aby dzieci uczestniczyły w spotkaniach z językiem obcym trzy razy w tygodniu. Wówczas czas trwania zajęć może być proporcjonalnie krótszy niż w przypadku realizacji planu podstawowego, przedstawionego w tabeli poniżej (np. dla trzylatków: 3 x 15–20 minut; dla czterolatków: 3 x 20 minut; dla pięcioletków: 3 x 20–25 minut; dla sześciolatków: 3 x 25 minut).

Decyzja o tym, jak rozplanować realizację treści kształcenia w czasie, należy ostatecznie do nauczyciela prowadzącego zajęcia językowe. To on zna najlepiej możliwości swoich dzieci, a także warunki czasowe i organizacyjne, w których będzie przeprowadzany proces dydaktyczny.

Niemniej kluczowy wpływ na planowanie rozkładu materiału powinno mieć dostosowanie go do cech dzieci, etapu rozwoju, na którym się znajdują, a także stworzenie jak najlepszych warunków sprzyjających rozwojowi umiejętności językowych.

W warunkach optymalnych dzieci mają kontakt z językiem obcym nawet codziennie. Nie znaczy to, że należy organizować im zajęcia językowe każdego dnia, choć – biorąc pod uwagę rozwój kompetencji językowych – przyniosłoby to niewątpliwie ogromne korzyści. Stały kontakt z językiem może zapewnić integracja wychowania przedszkolnego z nauczaniem języka obcego. Gdy nauczyciel / wychowawca przedszkolny ma odpowiednie przygotowanie do prowadzenia zajęć z języka obcego, wskazane jest, aby wplatał treści nauczania w naturalne, codzienne sytuacje. Jeśli nauczycielem języka jest specjalista filolog, najlepszą praktyką będzie stała współpraca z wychowawcą przedszkolnym i udostępnienie mu materiałów dydaktycznych (np. nagrań,

ilustracji, minikart, wyprawki) oraz przygotowanie kącika językowego w sali, do którego nauczyciel przedszkolny mógłby odnosić się podczas zajęć wychowania przedszkolnego. Dzięki temu nauczyciel przedszkolny będzie mógł wprowadzać elementy języka obcego do codziennych zajęć dzieci. Dobrodziejstwem takiego podejścia jest niewątpliwie szybki postęp w opanowywaniu języka obcego przez dzieci, a także budowanie przekonania, że spotkania z innym językiem i kulturą są czymś naturalnym i ciekawym.

Poniższa tabela przedstawia dwa warianty czasu realizacji niniejszego programu, w zależności od takich czynników, jak wiek dzieci, częstotliwość zajęć językowych oraz integracja treści kształcenia językowego z edukacją przedszkolną.

Tabela 2. Warianty planu czasowego dla realizacji programu

Wiek dzieci	Plan podstawowy	Plan optymalny
	Rozkład tygodniowy	
3 lata	2 x 25 minut	Zajęcia językowe + integracja treści wychowania przedszkolnego z kształceniem językowym, np.: <ul style="list-style-type: none"> • kącik językowy, • pacynki lub kukielki jako obcojęzyczni towarzysze zabaw dzieci, • codzienne gry i zabawy w wersji obcojęzycznej, • przypominanie piosenek, rymowanek i historyjek w języku obcym, • wdrażanie języka obcego do codziennych czynności, np. podczas posiłków, mycia rąk, witania się i żegnania.
4 lata	2 x 25–30 minut	
5 lat	2 x 30 minut	
6 lat	2 x 30–35 minut (w niektórych grupach zajęcia mogą trwać 40 minut)	

Efektywność nauczania wzrasta w małych grupach. Jeśli grupa liczy więcej dzieci, wskazane jest podzielenie jej na podgrupy, aby zagwarantować jak najlepszą jakość pracy nauczyciela oraz komfort nauki dla dzieci, co bezpośrednio przełoży się na skuteczność nauczania. W zależności od liczby dzieci należy układać plan zajęć językowych w taki sposób, aby zmaksymalizować aktywny udział każdego dziecka w proponowanych aktywnościach. W przypadku wszystkich grup pomocne będzie podejście holistyczne i multisensoryczne, uwzględniające różne style uczenia się.

IV. CELE NAUCZANIA

A. Cele ogólne

Specyfika nauczania dzieci w wieku przedszkolnym wymaga dość szerokiego ujęcia celów kształcenia. Nauka języka obcego w tak młodym wieku sama w sobie nie stanowi celu, ale jest jednym z kluczowych, przenikających się obszarów edukacji przedszkolnej, które powinny wspomagać rozwój dziecka w zgodzie z jego wrodzonym potencjałem i możliwościami.

Niniejszy program jest zgodny z założeniami podstawy programowej wychowania przedszkolnego, która jako nadrzędny cel wychowania podaje **wsparcie całościowego rozwoju dziecka** (Rozporządzenie MEN z 14 lutego 2017 r.).

Poprzez **proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się, (...) umożliwia (się) dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. W efekcie tego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji** (Rozporządzenie MEN z 14 lutego 2017 r.).

Cele i treści kształcenia językowego powinny być zatem zintegrowane z celami i treściami edukacji przedszkolnej i wzajemnie się uzupełniać. Takie ujęcie nauczania pozwala także na realizację założeń holistycznego podejścia do nauczania oraz zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego (*CLiL – Content and Language Integrated Learning*) – współczesnego podejścia metodycznego do nauki języków obcych.

Cechą charakterystyczną tego rodzaju kształcenia jest to, że (na innych lekcjach niż lekcje języka) *uczniów uczy się różnych przedmiotów programu nauczania w co najmniej dwóch językach* (Zintegrowane kształcenie..., 2006, s. 10).

Poniższe zestawienie przedstawia proponowane w programie sposoby integracji celów i treści wychowania przedszkolnego i kształcenia językowego.

Tabela 3. Integracja celów i treści wychowania przedszkolnego w kontekście nauczania języków obcych

Lp.	Wybrane cele edukacji przedszkolnej (Rozporządzenie MEN z 14 lutego 2017 r.)	Realizacja celu na zajęciach języka obcego na podstawie przykładowych aktywności opisanych w cyklu I love Boo
1	Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym obszarze jego rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> • powtarzanie związanego z jedzeniem słownictwa w zabawach rytmicznych i słowno-ruchowych <i>The Food Flash!</i> • zabawa <i>Sense activation</i> – rozpoznawanie dotykiem kształtu różnych artykułów spożywczych i ich nazywanie • słuchanie piosenki <i>Dee-doo-damm!</i> o jedzeniu i obrazowanie ruchem jej treści
2	Wspieranie aktywności dziecka podnoszącej poziom integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych	zabawy typu <i>Sense activation</i> : <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznawanie artykułów spożywczych po zapachu i smaku, • rozpoznawanie przedmiotów po kształcie i fakturze • utrwalanie słownictwa związanego z urodzinami poprzez lepienie tortu z plasteliny • rozpoznawanie przedmiotów po kształcie w zabawie z bezpiecznym piaskiem kinetycznym
3	Zapewnienie odpowiedniej organizacji warunków sprzyjających nabywaniu przez dzieci doświadczeń, które umożliwią im ciągłość procesów adaptacji oraz pomoc dzieciom rozwijającym się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie wielopoziomowych aktywności uwzględniających zadania podstawowe dla dzieci pracujących wolniej oraz zadania zaawansowane, a także zadania dodatkowe dla dzieci pracujących szybciej
4	Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata, dobór treści adekwatnych do poziomu rozwoju dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania, z poszanowaniem indywidualnych potrzeb i zainteresowań	<ul style="list-style-type: none"> • zachęcanie dziecka do samodzielnego odnajdywania przedmiotów lub kart znajdujących się w sali (np. w zabawie <i>Flashcard race</i>) • samodzielne poznawanie pomocy dydaktycznych: realiów, plakatów, kukietek, pacynek, minikart lub elementów wyprawki • pomoce dydaktyczne wybierane z uwzględnieniem specyfiki i potrzeb danej grupy dzieci (karty pracy, wyprawka, plakaty, minikarty, kukielki, nagrania) • uwzględnienie różnych stylów uczenia się na każdych zajęciach

5	Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualności, oryginalności dziecka oraz potrzeby tworzenia relacji osobowych i uczestnictwa w grupie	<ul style="list-style-type: none"> • pozytywne wzmocnienie poprzez zbudowanie serdecznej więzi z głównymi bohaterami kursu poprzez kukielki i pacynki • stwarzanie warunków do swobodnej ekspresji podczas zajęć <i>Arts & Crafts</i> • uczestniczenie w aktywnościach rozwijających umiejętność współpracy (odgrywanie historyjek w mniejszych zespołach, zabawa w tor przeszkód, wspólne konstruowanie, odnajdywanie przedmiotów lub obrazków na czas, zabawy z kostką, wspólne tworzenie plakatów, np. <i>The Weather Poster</i> lub dzieł plastycznych, np. wielkiego tortu urodzinowego)
6	Tworzenie sytuacji edukacyjnych rozwijających wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, środowiska, ubioru, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki	<ul style="list-style-type: none"> • śpiewanie piosenek i odgrywanie ich treści całym ciałem oraz za pomocą rekwizytów • słuchanie historyjek i odgrywanie ich treści całym ciałem oraz za pomocą rekwizytów, • wykorzystywanie kart pracy w formie bajkowej książeczki • stwarzanie dziecku okazji do twórczej ekspresji na zajęciach <i>Arts & Crafts</i> i zachęcanie do wyrażania swojego uznania dla prac, które mu się podobają
7	Tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka	<ul style="list-style-type: none"> • zajęcia <i>Season Projects</i> o tematyce związanej ze zmieniającymi się porami roku, przyrodą, podczas których dziecko poszerza znajomość słownictwa, śpiewa piosenki, wykonuje prace twórcze związane z porami roku, bierze udział w zabawach sensorycznych wspomagających utrwalanie wiedzy przez doświadczenie, a także może wybrać się na spacer umożliwiający utrwalenie słownictwa w naturalnym kontekście
8	Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy	<ul style="list-style-type: none"> • uczestniczenie w zabawach: manipulacyjnych (<i>A Mini-card train, Where is the nose?</i>) • badawczych (<i>Guess!, Sense activation!, A fruit bag, Plates flash!</i>) • konstrukcyjnych (<i>Blocks!, A magic wand, Mix and make!, Stage decorations</i>) • twórczych (zajęcia <i>Arts & Crafts</i>)
9	Współdziałanie z rodzicami (...) na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawienie rodzicom założeń procesu uczenia się języka obcego oraz programu nauczania i pakietu, na podstawie którego będzie on realizowany • informowanie rodziców o realizowanych treściach poprzez zamieszczanie kart informacyjnych, prac dzieci, ilustracji na tablicy informacyjnej oraz pozostawanie w stałym kontakcie z nimi, • informowanie rodziców o postępach dziecka i obszarach wymagających szczególnej uwagi, • udostępnianie rodzicom dodatkowych materiałów (np. nagrań) i opisów zabaw do wykorzystania w domu, dzięki którym mogą oni wspierać dziecko w edukacji językowej • przygotowanie z dziećmi przedstawienia dla rodziców w języku obcym lub z elementami języka obcego

10	Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur	<ul style="list-style-type: none"> • jak największe urozmaicenie zajęć w oparciu o uznane metody i techniki pracy oraz odpowiednio dobrane pomoce dydaktyczne • uwzględnianie różnych etapów rozwoju, różnych stylów uczenia się i różnych potrzeb dzieci biorących udział w procesie dydaktycznym • reprezentowanie serdecznej, wspierającej postawy, pozytywnie motywującej dzieci do aktywnego uczestnictwa w zajęciach • organizowanie zajęć przybliżających dziecku kulturę i zwyczaje panujące w krajach angielskojęzycznych poprzez śpiewanie piosenek (<i>The Christmas Song, The Easter Song, The Fairy Wheel, Little Star</i>), słuchanie historyjek (<i>The Christmas Story, The Easter Story</i>) • poznawanie tradycyjnych piosenek, wierszyków i wylizanek • oglądanie bajek lub filmów, branie udziału w zabawach związanych z tradycjami kulturowymi danego kraju (np. <i>Egg Hunt, Rolling Eggs, Get ready!, Carnival parade</i>)
----	---	--

B. Cele szczegółowe

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego określa szczegółowe umiejętności, jakie dziecko powinno nabyć w trakcie wychowania przedszkolnego. Osiągnięcia językowe na koniec wychowania przedszkolnego opisane są w obszarze rozwoju poznawczego.

Tabela 4. Cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej

Lp.	Osiągnięcia językowe na koniec wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie MEN z 14 lutego 2017 r.)	Warunki i sposób realizacji celu na zajęciach z języka obcego
1	<p>Dziecko: rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie</p>	<p>Dziecko jest w stanie osiągnąć ten cel przez samo uczestniczenie w zajęciach językowych, które mają stałą strukturę i powtarzalny schemat językowy. Już od pierwszych zajęć warto przyzwyczajać dzieci do stałych form wypowiedzi. Z początku reagują one na polecenia niewerbalnie, rozumiejąc ich sens dzięki wykorzystaniu przez nauczyciela metody TPR, później rozpoznają poszczególne słowa, a w końcu – całe wyrażenia. Naturalnym następstwem wielokrotnych powtórzeń i osłuchania się dziecka z językiem stosowanym przez nauczyciela i słyszaniem w nagraniach jest chęć komunikowania się dziecka z nauczycielem w języku obcym, możliwe więc, że z czasem dziecko zacznie reagować na polecenia i wypowiedzi nauczyciela również werbalnie.</p>

2	uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych	<p>Podjęcie multisensoryczne oraz planowanie zajęć z uwzględnieniem wszystkich stylów uczenia się i różnych rodzajów inteligencji pozwala stworzyć optymalne warunki do osiągnięcia tego celu.</p> <p>Zabawy muzyczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • słuchanie i śpiewanie piosenek oraz obrazowanie ich treści ruchem, • zabawy rytmiczne (np. <i>The Animal Flash!</i>), w których dzieci słuchają rytmicznych nagrań, powtarzają ich treść, wystukują rytm i poruszają się rytmicznie, zabawy w obrazowanie ruchem treści nagrań na tle rytmicznej muzyki (np. <i>Active Time</i>). <p>Zabawy ruchowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • obrazowanie ruchem treści nagrań, • szarady, • zabawy z elementami dramy i pantomimy, • tory przeszkód i wyścigi, • zabawy oparte na metodzie TPR. <p>Zabawy plastyczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uzupełnianie kart pracy, • zabawy z wykorzystaniem wyprawki (np. tworzenie kart okolicznościowych, ozdabianie choinki i pisanki), • zabawy na zajęciach <i>Arts & Crafts</i> (np. <i>Stick!</i> – przyklejanie jesiennych liści do korony drzewa na plakacie, przygotowywanie plansz i plakatów, np. <i>Weather pictures, Day/Night, Weather Poster</i>, mieszanie barw podstawowych Colour mix, rysowanie ze słuchu). <p>Zabawy konstrukcyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zabawy z wyprawką (np. tworzenie talerza z sałatką owocową, okna <i>Day/Night</i>, tortu z wysuwanymi świeczkami, zabawki <i>Spinner</i>, książeczki <i>Flipbook</i>, kukiełek na palce), • zabawy na zajęciach <i>Arts & Crafts</i> (np. przygotowywanie tortu urodzinowego z pudełek, magicznej różdżki ze słomki, kukiełek z torebek i kubków papierowych, sceny z pudeł tekturowych, trójwymiarowych postaci z pudełek tekturowych). <p>Zabawy teatralne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • słuchanie i oglądanie inscenizacji historyjek przygotowanej za pomocą kukiełek i wyprawki na tle plakatu, • odgrywanie historyjek za pomocą kukiełek i pacynek, elementów z wyprawki, autentycznych przedmiotów oraz minikart, • zabawy z elementami pantomimy (np. <i>Show me!, Guess who!</i>).
---	---	---

3	używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności	<p>W osiągnięciu tego celu będą pomocne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stała struktura, powtarzalne rytuały grupowe i wyrażenia, które pojawiają się podczas każdego zajęcia w stałych momentach (np. zwroty na powitanie i na zakończenie zajęć, piosenki, przyśpiewki i rymowanki sygnalizujące zmianę aktywności: <i>Hello!, Magic Box, Story Time!</i>), • używanie stałych, powtarzających się struktur, zwrotów i wyrażeń przez nauczyciela, • powtarzanie i akcentowanie przez nauczyciela słów i wyrażeń niosących znaczenie wypowiedzi, • wielokrotne słuchanie i zachęcanie do śpiewania lub powtarzania tekstu piosenek, rymowanek oraz krótkich historyjek, • spiralny układ programu nauczania, umożliwiający regularne przypomnienie wcześniej wprowadzonych treści, • zapewnienie różnorodnego kontekstu podczas powracania do tego samego zagadnienia (np. śpiewanie piosenek z rekwizytami i bez nich, z kartonikami obrazkowymi, kukiełkami lub odgrywanie historyjek za każdym razem w inny sposób), • użycie technik motywujących do mówienia (np. wykorzystanie: pacynki, kukiełki lub maskotki mówiącej tylko w języku obcym, magicznych formuł lub zaklęć, gier i zabaw oraz aktywności, w których osiągnięcie upragnionego celu jest możliwe tylko dzięki wypowiedzeniu właściwych słów).
4	powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie	<p>Efektywne powtarzanie przez dzieci tekstów utworów wzmacniane jest poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dobranie odpowiednich dla danej grupy nagrań, dostosowanych do wieku i etapu rozwoju językowego dzieci, • wielokrotne powracanie do piosenek, rymowanek i historyjek, • jak największe urozmaicenie zabaw, podczas których dzieci powracają do poznanych już utworów (np. używanie rekwizytów, słuchanie tekstu w celu usłyszenia właściwego słowa lub zwrotu, obrazowanie treści ruchem, śpiewanie w dialogu, inscenizowanie przedstawień z kukiełkami oraz bez nich).
5	rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy ich zrozumienie jest wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami	<p>Nawet jeśli zawarte w historyjkach słownictwo wykracza poza dotychczasowy zasób leksykalny dzieci, można pomóc im osiągnąć umiejętność rozumienia ich sensu np. poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odgrywanie treści historyjek za pomocą kukiełek i elementów wyprawki na tle plakatu ilustrującego ich kontekst, • oglądanie komiksów ilustrujących treść historyjki i zwracanie uwagi dzieci na kluczowe obrazki, postacie i przedmioty, • używanie sugestywnych ruchów, gestów i mimiki ilustrujących kontekst historyjki, • powtarzanie i obrazowanie znaczenia kluczowych słów gestem lub poprzez wskazanie ich na kartach obrazkowych lub ilustracji.

Rozporządzenie, do którego odnosi się ta część programu, określa również warunki i sposób realizacji celów szczegółowych. Wynika z niego, że język obcy powinien towarzyszyć dzieciom w wychowaniu przedszkolnym w różnych sytuacjach życia codziennego. Nauczyciel może realizować te założenia m.in. poprzez:

- *kierowanie do dzieci bardzo prostych poleceń w języku obcym w toku różnych zajęć i zabaw,*
- *wspólną lekturę książeczek dla dzieci w języku obcym,*
- *włączanie do zajęć rymowanek, prostych wierszyków, piosenek oraz materiałów audiowizualnych w języku obcym.*

Jednocześnie podkreślone jest znaczenie utrwalania poznanych przez dzieci słów lub zwrotów przy okazji naturalnych sytuacji wynikających ze swobodnej zabawy.

Oznacza to, że optymalnym sposobem realizacji szczegółowych wymagań wynikających z podstawy programowej jest integracja treści kształcenia językowego oraz wychowania przedszkolnego. Integracja wspiera również założenia niniejszego programu: holistyczne i multisensoryczne podejście do nauczania, uwzględnienie w procesie dydaktycznym podmiotowości dziecka oraz różnych typów inteligencji i stylów uczenia się. Poniżej zamieszczony został przykład włączania języka obcego do programu edukacji przedszkolnej.

Tabela 5. Przykład integracji treści kształcenia językowego z wychowaniem przedszkolnym

Tematyka miesiąca: Poznajemy przyrodę		Tematyka tygodnia: Jesień w lesie		
Obszary rozwoju				
	fizyczny, ruchowy	emocjonalny	społeczny	poznawczy
Język obcy (na podstawie modułu <i>Season Projects</i> – cykl <i>I love Boo.</i> Poziom B)	<ul style="list-style-type: none"> • <i>The Autumn Song</i> – odgrywanie piosenki o tematyce jesiennej • <i>The autumn trip</i> – zabawy z angielskim podczas jesiennego spaceru i obserwacji przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> • kształtowanie postawy wobec zwierząt na podstawie śpiewania i odgrywania piosenki tematycznej oraz zabaw związanych z jesienią • kształtowanie postawy poszanowania przyrody na podstawie śpiewania i odgrywania piosenki tematycznej, jesiennych spacerów, obserwacji przyrody oraz zabaw związanych z jesienią 	<ul style="list-style-type: none"> • zachęcanie do współpracy w zabawie w zabawie <i>Hedgehog, eat!</i> polegającej na karmieniu przygotowanych przez dzieci papierowych jeży, • zachęcanie do brania udziału w zabawach i zadaniach z poszanowaniem reguł oraz z szacunkiem dla innych ich uczestników 	<ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie dzieci z elementami przyrody • zwracanie uwagi na zmieniającą się porę roku (spadające jesienne liście) • zachęcanie dzieci do badania i nazywania elementów przyrody oraz tworzenia własnych papierowych jeży • zachęcanie do smakowania owoców, warzyw: jagód, jabłek, dyni; nazywanie ich podczas posiłków

C. Cele językowe

Zgodnie z nowoczesnym podejściem do nauczania języków obcych w wieku przedszkolnym (Edelenbos, Johnstone, Kubanek, 2006; European Commission, 2011) główne cele kształcenia językowego zakładane w niniejszym programie to:

- uwrażliwianie dziecka na język obcy i kształtowanie jego świadomości językowej,
- osłuchanie dziecka z brzmieniem języka obcego,
- wykształcenie w dziecku akceptacji dla funkcjonowania obok siebie różnych kultur i języków,
- przygotowanie do systematycznej nauki języka obcego na kolejnym etapie edukacji.

Do osiągnięcia tych celów prowadzi rozwój sprawności językowych. Nasz program ma na uwadze rozwój wszystkich kompetencji językowych, jednak szczególnie nacisk kładzie on na rozwój **sprawności słuchania oraz rozumienia**.

Cele w zakresie słuchania i rozumienia:

- uwrażliwienie na melodię języka obcego,
- odgrywanie treści historyjek,
- rozumienie instrukcji i reagowanie na język używany podczas zajęć,
- rozumienie krótkich poleceń nauczyciela,
- rozumienie języka słyszanego w nagraniach,
- rozpoznawanie poznanych słów, piosenek i rymowanek,
- rozumienie nazw obiektów, przedmiotów i zjawisk w najbliższym otoczeniu.

Kolejne z kluczowych dla dziecka w wieku przedszkolnym kompetencji to **komunikacja i umiejętność mówienia**. Ze względu na niezwykle wrażliwość słuchową oraz bardzo elastyczny aparat mowy zajęcia języka obcego powinny umożliwiać dziecku kontakt z poprawną wymową i intonacją stosowaną w języku obcym. Z początku dzieci jedynie powtarzają pojedyncze słowa, następnie całe zwroty i wyrażenia, potem stopniowo próbują udzielać standardowych odpowiedzi na systematycznie powtarzające się pytania, aż w końcu dochodzi do ich spontanicznych reakcji werbalnych. Warto jednak pamiętać, że każde dziecko zaczyna przejawiać gotowość do mówienia w innym momencie, a tzw. okres ciszy (czas, w którym dziecko nie mówi, ale uczy się języka poprzez słuchanie) może u któregoś z nich trwać długo. Dobrą praktyką będzie zatem pozytywne wzmacnianie dziecięcej pewności siebie, a także entuzjastyczna reakcja na wszelkie próby podjęcia komunikacji.

Cele w zakresie mówienia:

- imitowanie poprawnej wymowy i intonacji,
- powtarzanie krótkich tekstów piosenek i rymowanek, podawanie nazw wybranych obiektów, osób oraz zjawisk z najbliższego otoczenia dziecka,
- odpowiadanie pojedynczymi wyrazami na proste pytania,
- budowanie prostych i krótkich wypowiedzi dotyczących tematyki bliskiej dziecku,
- spontaniczne podejmowanie prób komunikacji z nauczycielem w języku obcym.

W przedszkolu rozpoczyna się także przygotowanie dziecka do dalszego rozwoju sprawności pisania.

Cele związane z przygotowaniem do nauki pisania:

- posługiwanie się małymi przedmiotami, wycinanie, składanie papieru, poprawne trzymanie ołówków oraz kredek,
- odtwarzanie prostych motywów graficznych (linii, kropek, kształtów), rysowanie i pisanie po śladzie, odwzorowywanie, samodzielne rysowanie.

V. TREŚCI NAUCZANIA

Zakres materiału realizowany podczas zajęć przygotowujących do posługiwania się językiem obcym nowożytnym powinien odzwierciedlać zainteresowania dzieci, znajome im zjawiska, odnosić się do ich bezpośredniego otoczenia, rodziny, przyjaciół, zabawek, codziennych czynności, zabaw oraz znanych im bajkowych postaci. Oprócz sfery językowej zajęcia te powinny w zrównoważony sposób rozwijać u dzieci różne sfery – motoryczną, poznawczą, emocjonalną i społeczną.

Niniejszy program został ułożony w sposób spiralny, aby umożliwić częste powroty i rozszerzanie wprowadzonego wcześniej materiału (Komorowska, 2006). Jednocześnie charakteryzuje się on dużą elastycznością pod względem liczby godzin i częstotliwości przeprowadzanych zajęć.

Treści piosenek, historyjek, rymowanek i krótkich utworów do zabaw rytmiczno-słownych zostały tak opracowane, by w jak największym stopniu zachęcać dzieci do aktywnego ich powtarzania (są krótkie, rymują się, są rytmiczne). Jednocześnie uczą naturalnych fraz i wyrażań, a poprzez częste powtórki – zróżnicowane pod względem formy – pozwalają na ich utrwalanie.

A. Zakres tematyczny

- kolory
- liczebniki
- jedzenie
- pogoda
- zabawki
- ubrania
- części ciała
- zwierzęta
- owady
- ja i moja rodzina
- emocje i uczucia
- codzienne czynności
- czynności opisujące ruch
- pomieszczenia w domu
- sprzęty domowe
- środki transportu
- zakupy
- sport
- kształty
- pory roku
- świat fantazji
- przyjęcia urodzinowe, święta, tradycje

B. Sytuacje i funkcje komunikacyjne

- witanie się, żegnanie
- przedstawianie się
- podawanie wieku

- odpowiadanie na pytanie o liczbę
- nazywanie części ciała
- nazywanie ubrań
- nazywanie produktów żywnościowych
- przedstawianie swoich umiejętności
- wyrażanie swoich upodobań
- przedstawianie członków rodziny
- składanie życzeń z okazji urodzin, świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy
- nazywanie zwierząt
- nazywanie ulubionych zabawek
- nazywanie kolorów
- określanie pogody
- nazywanie środków transportu
- opisywanie cech przedmiotów
- nazywanie pomieszczeń oraz sprzętów w domu
- opisywanie czynności

C. Kategorie gramatyczne

Dzieci w wieku przedszkolnym uczą się języka obcego w sposób zbliżony do naturalnego nabywania języka ojczystego. Nauczanie zagadnień gramatycznych na tym etapie edukacji wymaga wprowadzania całych struktur, które dzieci zapamiętują dzięki częstemu ich powtarzaniu (podobnie jak w przypadku nauczania leksyki). Ponadto używanie przez małe dzieci struktur gramatycznych służy jedynie wyrażaniu prostych funkcji komunikacyjnych, dlatego w procesie dydaktycznym na tym etapie nie wprowadza się zagadnień gramatyki preskryptywnej (opisującej reguły gramatyczne).

Podstawowe kategorie gramatyczne wprowadzane i przyswajane w tym wieku:

- czasownik *to be*,
- czasownik *to have*,
- czasownik modalny *can*,
- tryb rozkazujący,
- rzeczowniki: forma liczby pojedynczej i mnogiej,
- przymiotniki,
- liczebniki od 1 do 10,
- przyimki określające położenie (*in, on, next to, behind*).

VI. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

A. Metody nauczania (opracowanie własne na podstawie Richards, Rodgers, 2014).

Metoda reagowania całym ciałem (TPR)

W zabawach prowadzonych tą metodą dzieci reagują ruchem na wypowiedzi nauczyciela, spełniając jego prośby, wypełniając polecenia lub próbując przedstawić całym ciałem dane zjawisko, postać czy zwierzę. Metoda ta jest szczególnie skuteczna i powszechnie wykorzystywana w nauczaniu małych dzieci, ponieważ doskonale odpowiada na ich potrzebę ruchu oraz aktywnego doświadczania świata wszystkimi zmysłami.

Metoda naturalna

U dzieci w wieku przedszkolnym proces uczenia się języka obcego jest bardzo bliski procesowi przyswajania języka ojczystego – różnica tkwi w nieregularnym i krótszym czasie obcowania z językiem obcym. Metoda naturalna zakłada naśladowanie naturalnego procesu przyswajania języka. Zakłada ona, że dzieci samodzielnie rozpoznają znaczenie wypowiedzi nauczyciela na podstawie kontekstu (mowy ciała, mimiki, gestu, ilustracji, sytuacji itp.) i w konsekwencji lepiej ją zapamiętują.

Metoda komunikacyjna

U jej podstaw leży założenie, że ostatecznym celem uczenia się języka jest komunikowanie się i stąd pojawia się naturalna tendencja do rozwoju języka. Metoda ta zwraca więc uwagę na spontaniczną interakcję i funkcje językowe. Wspiera używanie języka obcego od samego początku nauki, uwzględniając naturalne upodobanie dzieci do zabaw tematycznych, naśladowczych, dramy oraz gier wymagających użycia konkretnych zwrotów i wyrażeń językowych.

Metoda audiolingwalna

Opiera się na słuchaniu i powtarzaniu słyszanych fraz. W metodzie tej ważna jest optymalna stymulacja charakterystycznej dla małych dzieci wysokiej wrażliwości słuchowej, łatwości zapamiętywania melodii czy elastyczności aparatu mowy. Pomaga to w wypracowaniu naturalnego akcentu i ułatwia naukę języka w późniejszych etapach edukacji.

Metoda audiowizualna

Wspiera proces nauczania języka wszelkimi materiałami audio (nagrania odgłosów, piosenki, wierszyki) i wizualnymi (karty obrazkowe, ilustracje, plakaty, filmy), co pomaga w zrozumieniu znaczenia wprowadzanego na zajęciach materiału bez konieczności tłumaczenia słownictwa na język ojczysty. Stymuluje także zdolności komunikacyjne.

B. Zwroty używane przez nauczyciela

Język ojczysty a język obcy

Stosowanie języka docelowego (*target language*) podczas zajęć językowych z dziećmi od samego początku ich trwania może się wydawać niełatwe. Warto jednak pamiętać, że pozwala ono zaprezentować dzieciom praktyczne wykorzystanie wprowadzanych na zajęciach zwrotów i wyrażeń, a także umożliwia im aktywne stosowanie języka obcego w bezpiecznej dla nich sytuacji. Pomaga także zmotywować dzieci do aktywnego użycia języka w celu zrozumienia wypowiedzi nauczyciela i podjęcia z nim dialogu.

Tak jak w przypadku innych aspektów nauczania języka obcego w tej grupie wiekowej, tak i tutaj warto wykazać się cierpliwością i konsekwencją, ponieważ tylko długoterminowe działanie pokaże potencjał posługiwania się głównie językiem obcym podczas zajęć. Praktyka nauczania wskazuje, że stosowanie języka obcego jako narzędzia komunikacji od samego początku zwiększa efektywność procesu nauczania. Program zakłada zatem stosowanie takich technik, jak:

- wsparcie wypowiedzi gestem, ruchem, sugestywną mimiką, przedmiotami, a także pomocami wizualnymi (karty obrazkowe, ilustracje, plakaty) wprowadzającymi dzieci we właściwy kontekst,
- wprowadzenie regularnie powtarzających się rytuałów, podczas których dzieci mają okazję słuchać zawsze tego samego słownictwa i je powtarzać,
- używanie powtarzających się zwrotów i wyrażeń zawsze w tym samym kontekście, ograniczenie (szczególnie w grupach młodszych) liczby sposobów formułowania tego samego komunikatu,
- podkreślanie i wielokrotne powtarzanie słowa (słów) nadającego znaczenie wypowiedzi.

Poniżej znajduje się wykaz zwrotów i wyrażen̄ możliwych do zastosowania przez nauczyciela w r̄żnych sytuacjach komunikacyjnych.

CLASSROOM LANGUAGE

Saying Hello!

Are you OK?

Good morning. / Good morning children.

Hello! / Hi, everybody!

How are you today?

Nice to see you again.

What a rainy day!

What a sunny day!

What's the weather like today?

What's your name?

Spontaneous reactions

Are you feeling so-so?

Are you happy?

Are you ready?

Boo says...

Can I have it back, please?

Do it carefully.

Do you remember...?

Don't worry!

First... and then / next...

Hurry up!

I spy with my little eye...

I want you to...

I'm going to...

I'm sorry? Say it again.

I've got an idea!

Let's start!

Once more, please.

Put it back, please.

Ready... Steady... Go!

Show me...

Thank you! / I see.

Today we are going to...

What about you?

What do we do with...?

What's missing?

What's your favourite...?

Wow! Look at you!

You're welcome.

Calling for attention

Concentration!

Can you find...?

Can you hear...?

Hands up!

Hey, hey, look at me!

I have a question for you.

Listen!

Look again!

Look at... (me)!

Look for...

Look!

Now I'm going to ask you some questions.

Put your hands up!

So now, listen to (a story).

Watch out!

What can you see in the picture?

Stand still!

Giving instructions

Act out!

Be noisy!

Be quiet...

Blink your eyes!

Can you repeat, please?

Catch the ball.

Chop, chop, chop! Quickly!

Circle!

Clap your hands!

Close your eyes!

Colour!

Come here!

Come over here.

Count to (...)!
Cross out!
Cut and make a picture.
Cut out the cards!
Cut out...
Don't peek!
Draw a line. / Colour the picture.
Draw!
Eat!
Get together in pairs. / Get together in groups of four.
Get your pencils!
Guess...
Hands up!
Hold up your cards!
Join the dots!
Jump up high!
Knock, knock, knock!
Let's check your answers.
Let's count!
Let's sing and dance!
Line up!
Listen and point to the right pictures.
Listen!
Listen!
Look!
Make a circle please!
Make a...!
Make groups of (three / four / five)!
Match!
Move!
Open the door! / Close the door!
Open your eyes!
Open your eyes! / Close your eyes!
Pick up your stickers!
Play (the game / Memory)!
Point!
Press out...
Put it ... (in the bag / box / on the table / floor)!
Put the stickers on the (...).
Put the stickers!
Raise your hand to answer.

Remember...
Repeat!
Say 'OK!' / Relax!
Show!
Sing (a song)!
Sit down!
Smell!
Speak louder, please.
Speak more slowly.
Stand up!
Stand up. / Sit down.
Stick it to the worksheet.
Swap your toys / cards!
Take a toy!
Take out your pencils... / worksheets... / stickers.
Tap your head!
Taste!
Touch your ears! / head! / shoulders!
Touch...
Trace!
Turn around!
Turn back!
Wiggle your fingers!
Work in pairs. / Work in groups of (3 / 4 / 5).

Checking for understanding

Are you ready?
Can you guess? / Guess what I've got.
Guess!
Have you got your stickers?
Here I am. / Here it is. / Here he is. / Here she is. / Here they are.
Is it on the (table / floor / shelf)?
Is this OK?
We need...
What can it be?
What colour is...? / What colour are...?
What else?
What is this? / Who's this?
Where is...? / Where are...?
Yes? No?

Motivating

Congratulations!
Excellent! / Fantastic!
Excellent! Well done! Super! Brilliant! Great!
Go ahead!
Good job! / Great! / Great job! / Brilliant! / Perfect!
I'm so proud of you!
Keep going!
No problem!
Right! / That's right. / You're right!
Super! / Fantastic! / Amazing!
That's interesting.
That's fine.
That's OK, try again!
Uh-oh! Try again.
Very good.
Very well!
Well done!
What a good idea!
What a nice / beautiful picture!
Wow!
Yes, bravo!
Yes, that's right.

Routine expressions

Can I have a... ?
Can I have the... ?
Can you help me?
Come over here and check!
Help me, please!
Here you are.
How many have you / has s/he got?
Knock, knock, knock! Knock on the box!

Pass the bag!
Quickly!
Slowly...
Speak / repeat in a (squeaky / high / low / whispering) voice!
Speak / repeat like (a monster / frog / mouse)!
Stop! Go!
Take one thing and hide it.
Thank you!
Time for a (story / song / game / ...)!
What a mess! Let's tidy up!
What colour is it?
What's missing?
What's under the... ?
Where can it be?
Where does it go?
Who would like to be ... a (dog / cat / pig / ...)?
Who's the first to touch the (...)?

Saying Goodbye!

After a while, crocodile!
Bye, have a nice day!
Enjoy your day!
Good job today!
Goodbye! / Bye-bye, butterfly!
Have fun!
OK, that's it!
See you later, alligator!
See you tomorrow!
Take care!
Thank you!
That's all for today.
Time to say bye-bye!

Zdarzają się sytuacje, w których nieodzowne jest użycie języka ojczystego ze względu na potrzebę szybkiego zareagowania, np. w trudnych okolicznościach, z racji konieczności wprowadzenia dyscypliny lub dla przyspieszenia zrozumienia znaczenia słownictwa przez dzieci. Warto jednak starać się ograniczać użycie języka polskiego i maksymalizować użycie języka obcego.

C. Sposoby pracy

Techniki pracy charakteryzujące się wysoką skutecznością nauczania języków obcych w wieku przedszkolnym przyjmują formę różnego rodzaju zabaw. W oparciu o wybór autorski proponowane w programie zabawy to:

- śpiewanie piosenek,
- zabawy z wykorzystaniem rytmu,
- powtarzanie rymowanek i wierszyków,
- zabawy słowne,
- wykorzystanie tekstów narracyjnych (historyjki, bajki, książki),
- zabawy z elementami dramy i pantomimy,
- zajęcia twórcze, plastyczne i konstrukcyjne,
- zabawy sensoryczne,
- metoda pracy z projektami,
- zabawy tematyczne,
- zabawy ruchowe,
- gry i zabawy karciane,
- zabawy z kartami obrazkowymi, plakatami i ilustracjami.

VII. OPIS OSIĄGNIĘĆ

Monitorowanie, a jeszcze bardziej ocena osiągnięć językowych dzieci w wieku przedszkolnym, może niekiedy budzić wątpliwości ze względu na to, że we wczesnym okresie nauki dzieci często nie wykazują chęci artykułowania słów i zwrotów wprowadzanych podczas spotkań z językiem obcym. Co więcej, za główny cel kształcenia językowego powszechnie przyjmuje się uwrażliwienie na język (*sensitisation*) oraz kształtowanie świadomości językowej (*language awareness*) (Coste D. i in., 2003; Komorowska, 2002).

Na etapie edukacji przedszkolnej dziecko zdobywa jednak wiele nowych umiejętności we wszystkich obszarach rozwoju.

W obszarze przygotowania do posługiwania się językiem obcym kluczowe umiejętności w programie to :

- nabywanie nowego słownictwa,
- rozumienie ze słuchu,
- umiejętność komunikacji ustnej na bardzo podstawowym poziomie.

Podczas monitorowania postępów językowych dzieci należy zawsze brać pod uwagę ich indywidualne cechy, predyspozycje oraz możliwości wynikające ze znajdowania się na określonym etapie rozwoju. W tak młodym wieku nawet kilka miesięcy może stanowić o znacznych różnicach pomiędzy umiejętnościami poszczególnych dzieci w danym obszarze. Istotną kwestią związaną z oceną dzieci ma również ich zaangażowanie, staranność wykonywania zadań i aktywność na zajęciach.

Ważnym osiągnięciem dziecka we wczesnym okresie edukacji jest również nabycie względnej samodzielności w uczeniu się.

Opis osiągnięć dziecka w wieku przedszkolnym

Poniższy opis odnosi się do umiejętności, które dzieci na ogół posiadają, kończąc etap edukacji przedszkolnej.

Zakres leksykalny

Dziecko kończące przedszkole:

- rozpoznaje i nazywa w języku obcym pewne przedmioty, osoby i zjawiska,
- potrafi klasyfikować słowa w grupy tematyczne,
- potrafi wskazać i nazwać w języku obcym obiekt niepasujący do zbioru,
- potrafi dopasować przymiotniki o przeciwnym znaczeniu,
- rozumie i wykorzystuje proste struktury gramatyczne.

Rozumienie ze słuchu

Dziecko kończące przedszkole:

- rozumie proste polecenia i właściwie (werbalnie lub pozawerbalnie) na nie reaguje,
- rozumie proste słowa, których się uczyło,
- rozumie sens scenek, historyjek, bajek i opowiadań prezentowanych przez nauczyciela lub odtwarzanych w formie audio lub audiowizualnej, gdy są wspierane materiałami wizualnymi, gestami, przedmiotami.

Rozmowa

Dziecko kończące przedszkole:

- potrafi odpowiadać na proste pytania pojedynczymi słowami lub stałymi zwrotami, które poznało na zajęciach,
- potrafi aktywnie stosować stałe zwroty, wyrażenia i pytania według podanego wzoru w sytuacjach komunikacyjnych,
- potrafi odgrywać treść krótkich scenek ćwiczonych na zajęciach.

Wypowiedź samodzielna

Dziecko kończące przedszkole:

- potrafi spontanicznie stosować we właściwym kontekście proste słowa i zwroty często używane podczas zajęć,
- spontanicznie nazywa niektóre obiekty, osoby i zjawiska,
- potrafi recytować wierszyki i rymowanki oraz śpiewać piosenki często powtarzane podczas zajęć.

Samodzielność w uczeniu się

Dziecko kończące przedszkole:

- jest wrażliwe na melodię języka obcego,
- potrafi zrozumieć znaczenie słów w określonym kontekście (w piosence, rymowance, historyjce, bajce),
- chętnie uczestniczy w zajęciach i wykonuje stawiane przed nim zadania,
- spontanicznie wyraża chęć wzięcia udziału w ulubionej aktywności lub pomocy nauczycielowi,
- rozumie potrzebę wykorzystania języka obcego w kontekście zajęć, wyjazdów zagranicznych, oglądania ulubionych bajek, słuchania piosenek oraz grania w gry w oryginalnej wersji językowej.

VIII. KONTROLA OSIĄGNIĘĆ DZIECI

Sposób oceny

Kontrola wyników nauczania pełni kilka kluczowych funkcji w procesie dydaktycznym opisanym w programie:

- pozwala sprawdzić, a także ocenić umiejętności i postępy dzieci,
- pozwala zdiagnozować ewentualne trudności w uczeniu się języka obcego u poszczególnych dzieci oraz w całej grupie,
- pozwala wdrażać dzieci do samodzielnej pracy, premiując odpowiednie wykonanie stawianych przed nimi zadań.

Warto jednak pamiętać, że dziecko w wieku przedszkolnym jest niezwykle wrażliwe na wszelką formę oceny zewnętrznej i charakteryzuje się silną potrzebą bycia akceptowanym przez osoby dorosłe. Jest to również czas, w którym kształtuje się postawa wobec nauki języka obcego, a także ma miejsce proces przygotowywania się do wypełniania obowiązku szkolnego.

Z powyższych względów, stosując różne sposoby oceniania osiągnięć dziecka w wieku przedszkolnym, nauczyciel powinien koncentrować się na pozytywnej motywacji do dalszej nauki i unikać porównywania osiągnięć dzieci. Aby doprowadzić do realizacji tego założenia, monitorowanie osiągnięć dziecka na tym etapie edukacji może przyjmować formy (Coste D. i in., 2003):

- kontroli dokonywanej przez cały okres trwania nauki (***continuous assessment***), monitorowania,
- kontroli bieżącej / kształtującej (***formative assessment***),
- opisu osiągnięć (***achievement statement***).

Zarówno kontrola bieżąca, jak i kontrola dokonywana przez cały okres trwania nauki dotyczą aktualnie utrwalanych partii materiału, kładą nacisk na aspekt diagnostyczny i wychowawczy w procesie oceniania. Diagnoza pozwala nauczycielowi zorientować się, czy dany materiał wymaga dalszego utrwalania oraz przekazać rodzicom informacje o postępach dziecka. Informacja przekazywana zaś dziecku pozwala motywować go do aktywnego udziału w zajęciach.

Monitorowanie

Niektóre proponowane techniki monitorowania osiągnięć podczas zajęć językowych to:

- powtórki słownictwa w zabawach z kartami obrazkowymi,
- zadawanie prostych pytań,
- zachęcanie dzieci do wykonania określonych zadań i czynności,
- zadawanie pytań na temat wykonywanej pracy plastycznej, konstrukcyjnej,
- dyktando rysunkowe,
- uzupełnianie kart pracy (zakreślanie, łączenie, wykreślanie właściwych elementów),
- obserwowanie dzieci podczas pracy samodzielnej.

Kontrola kształtująca i motywowanie

Niezwykle ważnym zagadnieniem związanym z oceną osiągnięć dziecka w wieku przedszkolnym jest motywacja. Odpowiednia motywacja wewnętrzna oraz zewnętrzna pozwala dziecku czynić stałe postępy językowe, a także odczuwać wysoki poziom satysfakcji z nauki, co przekłada się na jego postawę wobec zajęć

językowych na tym i na kolejnych etapach edukacji. Najistotniejszym zadaniem nauczyciela w tym kontekście jest podnoszenie motywacji wewnętrznej dziecka do aktywnego uczestnictwa w zajęciach. Cel ten można osiągnąć poprzez:

- tworzenie serdecznej atmosfery podczas zajęć,
- planowanie przyjaznych dzieciom, urozmaiconych aktywności,
- podejście multisensoryczne i całościowe do nauczania języka obcego,
- branie pod uwagę wszystkich stylów uczenia się,
- aktywne uczestnictwo nauczyciela w proponowanych przez niego aktywnościach, a także entuzjastyczna postawa wobec zajęć z języka obcego.

Proponowane narzędzia motywacji zewnętrznej to m.in.:

- pozytywna informacja zwrotna, podkreślająca co dziecko osiągnęło, co już umie,
- zauważanie każdego wysiłku dziecka i reagowanie w sposób wyrażający entuzjazm,
- uwzględnianie w zajęciach szczególnie ulubionych przez dzieci zabaw jako forma docenienia ich wcześniejszego wysiłku,
- stosowanie „motywatorków”, np. stempelków lub naklejek, które dzieci mogą umieszczać w specjalnie do tego przeznaczonej książeczce po osiągnięciu kolejnego etapu kursu językowego.

Portfolio językowe

Bardzo ciekawym i efektywnym narzędziem podnoszącym motywację dzieci do uczenia się języków jest prowadzenie językowego portfolio, którego idea oraz forma zostały dokładnie opisane w *Europejskim portfolio językowym dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat* (Pamuła, 2007).

Prowadzenie portfolio językowego przez dziecko ułatwia prezentację jego umiejętności językowych oraz zachęca je do poznawania innych kultur. Realizuje również ideę uczenia się przez całe życie (*life-long learning*), dlatego jest dostępne w wersjach odpowiednich dla coraz starszych dzieci.

Portfolio jest swego rodzaju dziennikiem językowych osiągnięć i obserwacji dziecka. Bardzo istotny jest fakt, że jego zawartość jest całkowicie kontrolowana przez właściciela – oznacza to, że tylko dziecko decyduje, które z jego językowych doświadczeń zostaną uwiecznione w portfolio. Dzięki temu można mieć pewność, że doświadczenia w nim utrwalone będą z całą pewnością świetnie zapamiętane ze względu na ich kluczową rolę w życiu dziecka. Co więcej, będą to tylko doświadczenia pozytywne, co dodatkowo pomoże utrwalić je w pamięci i wykształcić obiecującą postawę dziecka wobec uczenia się języków obcych.

Europejskie portfolio językowe wzmacnia motywację do nauki języków. Uczy dostrzegania swoich postępów i ułatwia zrozumienie przyczyn braku sukcesów. Umożliwia stosowanie skutecznych sposobów uczenia się i ułatwia sformułowanie odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak mało umiem. Odpowiedź jest zawsze pozytywna – może ciągle jeszcze umiem za mało, ale jednak coś umiem! (Pamuła, 2007, s. 7).

Moje pierwsze europejskie portfolio językowe jest dostępne dla wszystkich zainteresowanych wdrażaniem jego idei nauczycieli jako publikacja bezpłatna, gotowa do wykorzystania w toku nauczania języka obcego.

Jeśli z różnych względów nauczyciel nie zdecyduje się na wprowadzenie językowego portfolio na swoich zajęciach, warto wdrażać jego idee poprzez założenie teczek (*dossier*), w których dzieci będą umieszczać ważne dla nich prace, związane z językiem obcym materiały itp. Będą mogły do nich powracać w celu sprawdzenia postępów w nauce języka i zmian, jakie dokonały się w procesie uczenia się.

Ocena osiągnięć

Opis osiągnięć w proponowanym programie ma formę arkusza diagnozy przedstawiającego poszczególne umiejętności oraz pozwalającego na umieszczanie wskaźników określających poziom ich opanowania przez dziecko.

Poniżej znajduje się przykładowy arkusz diagnozy umiejętności każdego dziecka, który nauczyciel może uzupełniać po zakończeniu pracy z każdym rozdziałem (na przykładzie cyklu *I love Boo*).

Tabela 5. Proponowany arkusz diagnozy umiejętności dziecka

Legenda: Nauczyciel wykorzystuje przypisany każdej kategorii kolor lub cyfrę. Wprowadzać je należy na arkuszu diagnozy w polu dotyczącym danego unitu.				
Kategorie	Zawsze	Prawie zawsze	Czasami	Jeszcze nie
Kolor / cyfra	(np. zielony / 1)	(np. różowy / 2)	(np. fioletowy / 3)	(np. niebieski / 4)

Arkusz diagnozy umiejętności dziecka								
Imię i nazwisko dziecka								
Unit	1	2	3	4	5	6	7	8
Dziecko: reaguje pozytywnie na zajęcia z języka obcego								
właściwie reaguje na wprowadzane rytuały (wstawanie, siadanie, przechodzenie do kolejnych części zajęć)								
chętnie uczestniczy w grach i zabawach								
rozumie wypowiedzi nauczyciela i teksty nagrań								
pamięta słownictwo z ostatnich zajęć								
wykonuje polecenia wydawane w języku obcym								
z uwagą słucha historyjek i chce poznać ich zakończenie								
stara się zrozumieć sens historyjek z kontekstu								
zachęczone, stara się używać bardzo prostych zwrotów w komunikacji w języku obcym								
chętnie i aktywnie uczestniczy w zabawach twórczych								
chętnie i aktywnie uczestniczy w zabawach muzycznych								

wykazuje się zdolnością koncentracji								
współpracuje z grupą								
potrafi pracować samodzielnie								
okazuje szacunek dla innych								
jest dumne ze swoich osiągnięć językowych								
Informacje dodatkowe:								
.....								
.....								

IX. Podsumowanie

Podczas pisania programu *Multisensoryczna nauka języka angielskiego w przedszkolu* autorce towarzyszyły dwa podstawowe zamierzenia. Pierwsze z nich to próba zapewnienia teoretycznego i praktycznego wsparcia oraz inspiracji dla nauczycieli – tych, którzy są na początku swojej zawodowej drogi, oraz tych, którzy mają wieloletnie doświadczenie w nauczaniu. Drugie – to stworzenie programu, który pomoże korzystającym z niego nauczycielom przygotowywać atrakcyjne, inspirujące, a także efektywne zajęcia językowe dla dzieci, wspierające ich równomierny i wielokierunkowy rozwój.

Szczególne cechy niniejszego programu to:

- zgodność z podstawą programową,
- omówienie nowoczesnych koncepcji pedagogicznych skupiających się na szeroko pojętym wspieraniu rozwoju dziecka, w kontekście efektywności ich zastosowania podczas zajęć językowych,
- szczególne wyróżnienie podejścia multisensorycznego jako sposobu na podniesienie atrakcyjności i skuteczności nauczania dzieci oraz zindywidualizowanie procesu uczenia się nawet w grupach o większej liczebności,
- omówienie idei integracji nauczania języka obcego z edukacją przedszkolną,
- praktyczne przykłady sposobów integrowania nauczania języka angielskiego z edukacją przedszkolną,
- liczne sugestie praktycznych i innowacyjnych rozwiązań przydatnych na zajęciach języka obcego,
- liczne propozycje nieszablonowych materiałów dla nauczyciela (środków dydaktycznych),
- przykładowe scenariusze zajęć realizujące założenia programu.

Wdrożenie idei *Multisensorycznej nauki języka angielskiego w przedszkolu* podniesie atrakcyjność i skuteczność nauczania dzieci języka obcego poprzez:

- wsparcie wszechstronnego rozwoju dzieci, ich naturalnej kreatywności, indywidualności i autonomii,
- wykształcenie satysfakcjonujących dla dzieci i nauczycieli sposobów pracy dzięki uwzględnieniu indywidualnych stylów uczenia się dzieci,
- tworzenie przyjaznego, optymalnego dla dzieci środowiska nauki i zabawy,
- wdrożenie spiralnego układu treści nauczania przy jednoczesnym zróżnicowaniu ich utrwalania,
- angażowanie wszystkich dzieci w proces dydaktyczny.

X. BIBLIOGRAFIA

- Bąbel P., Wiśniak M., *Jak uczyć, żeby nauczyć*, WSiP, Warszawa 2008.
- Baines L., *A Teacher's Guide to Multisensory Learning. Improving Literacy by Engaging the Senses*, Association for Supervision and Curriculum Development, Virginia 2008.
- Blondin Ch., Candelier M., Edelenbos P., Johnstone R., Kubanek-German A., Taeschner T., *Foreign Languages in Primary and Pre-school Education*, CILT. Londyn 1998.
- Brzezińska A.I., Appelt K., Hejmanowski S., Jabłoński S., Smykowski B., Wojciechowska J., Ziółkowska B., *Portrety psychologiczne człowieka – szanse i zagrożenia rozwoju*, cykl artykułów opublikowanych w latach 2003–2004 w czasopiśmie „Remedium”.
- Byram M., Hu A., *Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning*, Routledge, Abingdon 2013.
- Cameron L., *Teaching Languages to Young Learners*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.
- Coste D., North B., Seils J., Trim J., *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2003.
- Crystal D., *English as a Global Language*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Dunstan P.J., *Child Sense. From Birth to Age 5*. Bantam Books, Random House, Inc., New York 2009.
- Early Childhood Education and Care Systems in Europe. National Information Sheets – 2014/15. Eurydice Facts and Figures*, European Commission/EACEA. Eurydice, Publications Office of the European Union, Luksemburg 2015.
- Edelenbos P., Johnstone R., Kubanek A., (2006), *The main pedagogical principles underlying the teaching of languages to very young learners. Languages for the children of Europe. Published Research, Good Practice and Main Principles*, Final Report of the EAC 89/04.
- Education. Internet (dostęp: 06.07.2017): <http://infed.org/mobi/a-brief-introduction-to-holistic-education/>.
- European Commission (2011), *Language Learning at Pre-Primary School Level: Making it Efficient and Sustainable. A Policy Handbook*, KE. SEC(2011) 928 final.
- Europejskie Portfolio Językowe dla dzieci od 3 do 6 lat*, red. M. Pamuła, Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2007.
- Eurydice: *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2014 Edition. Eurydice Report (Kluczowe dane dotyczące wczesnej edukacji i opieki w Europie, 2014)*. Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Komisja Europejska//EACEA/Eurydice, Luksemburg 2014.
- Eurydice: *Key Data on Teaching Languages at School in Europe, 2012 Edition (Kluczowe dane dotyczące nauczania języków obcych w szkołach w Europie)*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Komisja Europejska//EACEA/Eurydice, Luksemburg 2012.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Media Rodzina, Poznań 2002.
- Hare J., *Holistic Education: an Interpretation for Teachers in the IB Programmes* (IB position paper), International Baccalaureate Organization 2010.
- Iluk J., *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej, Częstochowa 2006.
- Jones M., *Talking and Learning with Children*, SAGE Publications Ltd., London 2016.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2010.
- Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2002.
- Komorowska H., *Programy nauczania w kształceniu ogólnym i w kształceniu językowym*. Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2006.
- Kotarba-Kańczugowska M., *Nauczanie wielozmysłowe podstawą indywidualizacji procesu kształcenia*, w: *Indywidualne potrzeby edukacyjne i rozwojowe uczniów w klasach I-III*, red. M. Pomianowska, K. Szczepkowska-Szczeńiak, Dom Wydawniczy Raabe, Warszawa 2010.

Krajewska A., *Nauczanie wielozmysłowe – stara metoda w nowej szkole?*, w: *Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki*, red. D. Sikorska-Banasik, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2009.

Matejczuk J., *Rozwój dziecka. Wiek przedszkolny*, w: *Niezbędnik dobrego nauczyciela, Seria I: Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, Tom 2, red. A.I. Brzezińska, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.

Nauczanie języków na poziomie przedszkolnym, w: „Języki Obce w Szkole” 1/2015, Wydawnictwo Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2015.

Miller R., *A Brief Introduction to Holistic Education*, The Encyclopaedia of Informal, 2000.

Murdoch K., Wilson J., *Creating a Learner-Centred Primary Classroom. Learner-Centred Strategic Teaching*, Routledge, Abingdon, 2008.

Pamuła-Behrens M., *Wszystko zaczyna się w przedszkolu – nauka języka obcego dla dzieci*, w: „Języki Obce w Szkole”, 1/2015.

Petty K., *Developmental Milestones of Young Children*, Redleaf Press, St. Paul, MN, 2016.

Piotrowska-Skrzypek M., *Kompetencje nauczyciela języka obcego w przedszkolu*, w: „Języki Obce w Szkole” 1/2015.

Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką, red. J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011.

Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa, red. A.I. Brzezińska, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.

Reilly V., Ward S.M., *Very Young Learners*, Oxford University Press, Oxford 2003.

Richards J.C., *Key Issues in Language Teaching*, Cambridge University Press, Cambridge 2015.

Richards J.C., Rodgers T.S., *Approaches and Methods in Language Teaching*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.

Richards J.C., Schmidt R. W., *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*, Routledge, Abingdon 2013.

Rogers C., *Client – Centred Therapy*, Robinson Publishing, Boston 1995.

Steiner M., Hayes S.L., *7 Steps to raising a bilingual child*, AMACOM, American Management Association, New York 2008.

Surma B., *Uczestnicy (podmioty) procesu edukacyjnego w przedszkolu*. w: *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, red. J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011.

Szplit A., *Efektywnie i atrakcyjnie, czyli o przedszkolnym i wczesnoszkolnym nauczaniu języka angielskiego*, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 2016.

Szplit A., *Rola edukacji językowej w holistycznym rozwoju dzieci*, w: Adamek I., Pawlak B., *Doświadczenie poznawania świata przez dzieci w młodszym wieku szkolnym*, LIBRON, Kraków 2012.

Waloszek D., *Program w edukacji dzieci. Geneza. Istota. Kryteria*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.

Zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe w szkołach w Europie (Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe), Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2007.

AKTY PRAWNE

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Internet (dostęp: 06.07.2017): <http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2017/356>

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe. Internet (dostęp: 06.07.2017): <http://www.dziennikustaw.gov.pl/du/2017/59/1>.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe. Internet (dostęp: 06.07.2017): <http://www.dziennikustaw.gov.pl/du/2017/60/1>

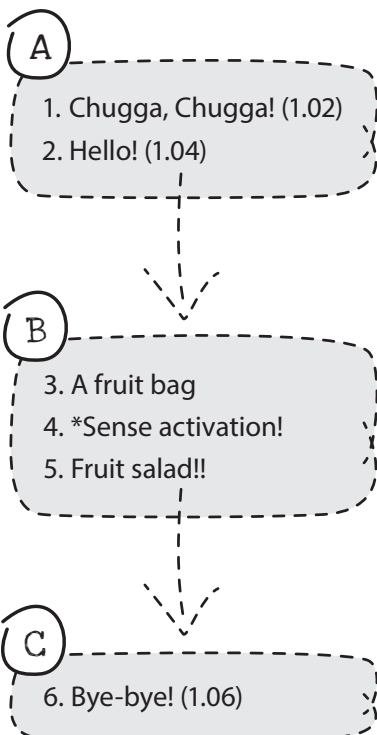
Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (z późniejszymi zmianami). Internet (dostęp: 06.07.2017): <http://dziennikustaw.gov.pl/du/1991/s/95/425>.

XI. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1: Przykładowy scenariusz zajęć języka obcego w przedszkolu: *I love Boo. Poziom A*

Załącznik 2: Przykładowy scenariusz zajęć języka obcego w przedszkolu: *I love Boo. Poziom B*

Zapis w dzienniku:	Zapoznanie z nazwami owoców.
Kluczowe słownictwo:	<i>apple; pear; banana; fruit salad.</i>
Materiały dydaktyczne:	Boo; CD 1; Karty obrazkowe 4–7; Minikarty 4–7; nieprzezroczysty worek; jabłko, gruszka, banan. *3 talerzyki

Wskazówka

Zajrzyj do Jesiennego Projektu – znajdziesz tam inspiracje do zabaw o tematyce jesiennej, poszerzenie słownictwa i dodatkowe materiały. Każdy projekt dotyczący pór roku został zaplanowany tak, aby można było przeprowadzić go na więcej niż jednym spotkaniu z dziećmi.

Przed zajęciami

- ↳ Umieść jabłko, gruszkę i banana w worku.
- ↳ Rozłóż w sali karty obrazkowe z owocami w miejscach dostępnych i widocznych dla dzieci.
- ↳ Pokrój owoce na małe cząstki i umieść każdy rodzaj na innym talerzyku.

A. Start

1. c (s. 22) 🎧 1.02 Chugga, Chugga!

Muzyczna zabawa organizacyjno-porządkowa (CD 1).

2. c (s. 23) 🎧 1.04 Hello!

Piosenka na powitanie (CD 1).

B. Wprowadzenie / Utrwalenie materiału

3. A fruit bag

Wprowadzenie nazw owoców w zabawie badawczej (Boo, nieprzezroczysty worek, jabłko, gruszka, banan).

- Usiądź z dziećmi w kręgu, i zwróć ich uwagę na worek: **Oh, what's this? A bag? What's there in the bag?**
- Podejdź do kilkorga dzieci (albo do wszystkich, jeśli to możliwe) i zachęć je do dotknięcia worka w celu rozpoznania, co się w nim znajduje: **Touch the bag! What is it?**
- Zachęcaj dzieci do zgadywania, co się znajduje w worku; kiedy dzieci będą wymieniać przedmioty po polsku, podawaj ich angielskie odpowiedniki.
- Usiądź ponownie z workiem i lekko rozchyl otwór, a następnie zaproś Boo do pomocy: **Boo, can you help me?**
- Boo ostrożnie wącha zawartość worka, a następnie wyjmuje z niego kolejne owoce i pokazuje dzieciom: **What's that? A pear? A pear! Delicious! Oh, I can smell... a banana? Mmm... delicious! And... An apple. Yuck!** (Boo nie znosi jabłek).
- Boo kładzie owoce na podłodze przed sobą i nazywa je, zachęcając, by dzieci powtarzały ich nazwy.

4. Sense activation!

Wzmocnienie przekazu przez aktywację zmysłu smaku w zabawie badawczej (Boo, 3 talerze z owocami).

- Usiądź z dziećmi w kręgu.
- Boo zaprasza do siebie jedno lub więcej dzieci: **Kuba, Staś, come up here, sit beside me, like this.**
- Pomóż ochotnikom ustawić się tak, aby siedzieli przodem do reszty grupy i byli dobrze widoczni.

- Wyjmij talerz z pokrojonymi owocami poproś dziecko, by zamknęło oczy i podaj mu owoc do posmakowania: **Close your eyes! Eat it. What is it?**
- Daj znak pozostałym dzieciom, aby nie podpowiadały: **Shh, it's a secret, OK? Shh!**
- Kiedy wybrane dziecko udzieli odpowiedzi, poproś pozostałe osoby w grupie, aby potwierdziły: **A pear? Yes? Yes, it's a pear! Perfect!**
- Powtórz zabawę z kolejnymi dziećmi.

5. Fruit salad!

Utrwalanie słownictwa w zabawie ruchowej (Boo, Karty obrazkowe 4–7).

- Stań z dziećmi w kręgu, pokaż dzieciom karty obrazkowe i zachęć je, aby kilkakrotnie powtórzyły ich nazwy.
- Z pomocą Boo podziel grupę na trzy zespoły, z których każdy reprezentuje inny owoc.
- Każdy zespół siada w osobnym kręgu, przy karcie z właściwym owocem: **Zosia, Kuba, Maks, Szymon – you are the Apples (the Bananas / the Pears). Sit here!**
- Boo wymienia nazwy dwóch owoców (najlepiej jeśli zrobi to rytmicznie), a dzieci z odpowiednich drużyn muszą zamienić się miejscami: **Apples and pears, apples and pears! Swap your places, apples and pears!**
- Kiedy Boo powie: **Fruit salad!, wszystkie dzieci muszą zamienić się miejscami: Fruit salad! Apples, pears, bananas! Swap your places, make a fruit salad! Like this!**

C. Zakończenie

6. c (s. 23) 🎧 1.06 Bye-bye!

Piosenka na zakończenie zajęć (CD 1).

Bonus

A pointer race!

Utrwalanie słownictwa w zabawie ruchowej (Boo, Minikarty 4–7, wskaźniki z wyprawki).

Podziel grupę na dwa zespoły i z pomocą Boo zachęć dzieci, by usiadły naprzeciwko siebie: *Ma-rek, Kasia, Tola, Jaś – sit here. You are the Green (Red) team. Green (Red)! Like this, perfect!*

Pomiędzy zespołami, na podłodze, Boo rozkłada minikarty, jednocześnie zachęcając dzieci do powtarzania ich nazw: *What is it? An apple, a pear...*

Boo zaprasza jednego lub więcej ochotników z każdego zespołu, by usiedli przy kartach, i demonstrowa zasady gry: *Point to the... apple! Quickly! Yes, like this!*

Dziecko, które jako pierwsze wskaże właściwą minikartę, zabiera ją i umieszcza na podłodze przed swoim zespołem jako zdobyty punkt.

Zaproś inne dzieci z obu drużyn i powtórz zabawę.

Zabawa kończy się, kiedy wszystkie minikarty zostaną zebrane.

Zapis w dzienniku:

Zapoznanie dzieci z bohaterami kursu.

Kluczowe słownictwo:

Hello!; Boo; Max; Lilly; yellow; red; blue; My name is...

Materiały dydaktyczne:

kukielki elfów i Boo, CD 1; Karty pracy s. 1; Karty obrazkowe 1–3; Plakat 1; *Magic Box (MB)*;

*farby do ciała w sztyfcie (kolory: żółty, niebieski, czerwony); rolki po papierze toaletowym/papierowych ręcznikach (po jednej dla każdego dziecka); masa mocująca, np. BluTack™.

A

1. Hello, Boo!:
Listen, Listen! (1.02)
Hello, Boo! (1.03)
2. Prezentacja stworka Boo

B

3. Prezentacja elfów
4. The Colour Flash! (1.12)
5. *Sense Activation!
6. Karty pracy s. 1

C

7. Bye-bye! (1.05)

Przed zajęciami

↳ Umieść w MB: Karty obrazkowe 1–3, *farby do ciała w sztyfcie.

A. Start

1. Hello, Boo!

- Usiądź z dziećmi na podłodze.
- ★ Rozdaj dzieciom po jednej rolce po papierze toaletowym (papierowych ręcznikach): **A telescope! Here you are.**
- Odtwórz nagranie 🎧 1.02 *Listen, Listen!*
- Odgrywaj tekst piosenki gestami i mimiką, dając dzieciom do zrozumienia, że ich zadaniem jest odnaleźć kogoś, kto wydaje śmieszne dźwięki.
- Pod koniec utworu *Listen, Listen!* delikatnie nakieruj dzieci na miejsce, w którym śpi Boo, *i zdejmij go z gałęzi, aby dzieci mogły się z nim przywitać przy piosence *Hello, Boo!*
- Odtwórz nagranie 🎧 1.03 *Hello, Boo!*

1.02

Listen, Listen!

Sit down, sit down,
everybody sit down!
Hush!
Listen, listen, shh, shh, shh!
Listen, listen, can you hear?
Listen, listen, is that me?
No, no, no, it's not me!
Listen, listen... Is that you?
No, no, no! It's not you!
It's not me, it's not you,
well, then, who?
Is that... Boo?

1.03

Hello, Boo!

Boo, oh, Boo,
is that you?
Boo, oh, Boo,
where are you?
Here is Boo, here is Boo!
Hello to you, hello to you!

Wskazówka

Przed rozpoczęciem kursu umieść w kąciку sali gałąź – będzie to domek stworka Boo – może na niej mieszkać, kiedy nie bierze udziału w zajęciach językowych. Podczas trwania kursu dzieci mogą tę gałąź ozdabiać w zależności od pory roku.

2. Prezentacja stworka Boo

Zapoznanie ze stworkiem Boo. *Wprowadzenie zwrotów: **What's your name? My name is...** (Boo, Plakat 1).

- Zademonstruj Boo na tle plakatu i opowiedz dzieciom krótko o stworku: **Look! Here is Boo! This is a tree. Boo's tree.**
- Poproś dzieci, aby przywitały się ze stworkiem: **Say: Hello, Boo!**
- ★ Usiądź z dziećmi w kręgu i pokaż, jak należy zapoznać się ze stworkiem: **Hello! What's your name? (Boo:) My name is Boo. What's your name? My name is...**
- Podejdź po kolei do każdego dziecka i pozwól mu przywitać się: **Hello!**

B. Wprowadzenie / Utrwalenie materiału

3. Hello, Max and Lilly!

Zapoznanie z elfami (kukielki elfów, CD 1, MB).

- Usiądź z dziećmi w kręgu i zwróć ich uwagę na MB, okazując ogromne zaciekawienie: **Look, what's this? Our Magic Box? Yes, that's right! Shhh... Listen!**
- Odtwórz utwór *What's in the Magic Box?*

1.08

What's in the Magic Box?

Magic Box, Magic Box, what is in the Box, Box, Box?
Magic Box, Magic Box, knock, knock, knock...
STOP! What is in the Magic Box?

- Zachęcaj dzieci do pukania w podłogę podczas słuchania rymowanki.
- Zrób tajemniczą minę, otwórz pudełko i wyjmij z niego kukielki elfów.
- Zapytaj elfy, jak mają na imię, i zachęć dzieci, aby się z nimi przywitały: **Hello, Max! Hello, Lilly!**

4. The Colour Flash!

Wprowadzenie kolorów w zabawie rytmiczno-ruchowej (Boo, Karty obrazkowe 1–3, CD 1, MB, kukielki elfów).

- Odłóż kukielki i ponownie zwróć uwagę dzieci na MB.
- ★ Odtwórz nagranie 1.08 *What's in the Magic Box?*
- Wyciągnij karty obrazkowe.
- Odtwórz utwór *The Colour Flash!* – rozkładaj karty przed sobą, w kolejności słyszanej w nagraniu.

1.12

The Colour Flash!

Shh... listen! What colour's that? Say the colours with me!
Yellow, yellow, yellow and blue, yellow and blue, ... and blue!
Blue, blue, blue and red, blue and red, ... and red!
Red, red, red and yellow, red and yellow, ... and yellow!
Now say it like a baby... like a baby!
Yippeel! Bravo, well done everybody!

- Zachęcaj dzieci (z pomocą Boo), by powtarzały nazwy kolorów, wskazując jednocześnie odpowiednią kartę.
- Po wysłuchaniu nagrania weź jedną z kukielki i „skacz” nią po kartach, pytając dzieci: **What colour's this? And this? That's right, it's red (yellow / blue)!**
- Pozwól ochotnikom zająć Twoje miejsce („skakać” po kartach).

5. Sense Activation!

Utrwalanie słownictwa w zabawie multisensorycznej (CD 1, farby w sztyfcie, MB).

- Usiądź z dziećmi w kręgu i z tajemniczą miną wyciągnij z MB farby do ciała w sztyfcie.
- Zaprezentuj je dzieciom: **Look, what colour's this? That's right, yellow (red, blue)!**
- Na wewnętrznej stronie swojej dłoni namaluj dobrze widoczne koło w kolorze żółtym. Pokaż je dzieciom, mówiąc: **Yellow!**
- Pokazuj kolejnym dzieciom farby i pytaj: **What colour's this?** Potwierdzaj: **Yes, it's red. A red circle on your hand!** i rysuj dzieciom na rękach kółka.
- Odtwórz utwór 1.12 *The Colour Flash!* i poproś dzieci, aby machały dłonią tylko wtedy, gdy usłyszą nazwę koloru, który mają na ręce.

6. Karty pracy s. 1

Dzieci utrwalają nazwy kolorów oraz imiona postaci kursu, wskazując je na karcie.

- Odtwórz nagranie *Quiet Time* i gestem zaprosz dzieci do stolików.

1.09

Quiet Time

1, 2, 3, 1, 2, 3 – Hush, hush, hush, count with me!
4, 5, 6, 4, 5, 6 – quiet time, sit with me!

- Rozdaj dzieciom karty pracy.
- Zapytaj: **Where is Boo? Where is Lilly? Where is Max?**
- Kiedy dzieci wskażą postacie na ilustracjach, umieść kukielki Boo i elfów w odpowiednich miejscach na Plakacie 1 (np. używając masy mocującej BluTack™).
- Poproś dzieci, by wskazywały na ilustracji poznane na zajęciach kolory: **Where is blue (yellow / red)? Find something blue (yellow / red)!**

C. Zakończenie

7. Bye-bye!

- Stań z dziećmi w kręgu i, słuchając piosenki, zachęcaj je do ilustrowania słów gestami.

1.05

Bye-bye!

Hop, hop, hop,
jump, jump, stop!
See you, Boo!
We'll miss you!
Hop, hop, hop,
jump, jump, stop!
Bye, bye, Boo,
See you soon!

